

Karl Marchionini

De stora revolutionerna

Andra upplagan
Frams forlag, Stockholm 1928

Innehåll

Inledning.....	1
Klass-striderna i antiken.....	3
Tyska bondekriget.....	6
Engelska revolutionen.....	11
Den stora franska revolutionen.....	16
Tyska revolutionen 1848.....	21
Paris-Kommunen.....	25
Ryska revolutionen.....	27

Inledning.

”Herr krigsminister v. Roon förklarade under deputeradekammarens sammanträde den 12 september 1862, att hans uppfattning av historien ginge därhän, att huvudinnehållet i historien, inte bara den mellan de enskilda staterna utan också inom varje stat själv, vore ingenting annat än kampen om makt och maktutvidgning mellan de enskilda faktorerna. Ni ser, mina herrar, det är precis, det är med samma ord just den teori, som jag i våras i mitt föredrag i distriktsföreningarna uppställde med noggrann historisk utveckling och publicerade som broschyr.”

Ferdinand Lassalle: *Om författningsväsen.*

Mänsklighetens historia de sista årtiondena uppvisar ett antal *krig och revolutioner*. På kolonial- och Balkan-krigen följde världskatastrofen. Efter revolutionerna i ekonomiskt efterblivna länder, som Portugal, Kina, Persien, i Turkiet såväl som i Ryssland, kom ännu mitt i världskriget och omedelbart efter detta den *proletära* revolutionen, som tog sin början i Ryssland, sprang över till Österrike-Ungern och Tyskland, därpå bröt ut i Ungern och senare gjorde sig märkbar även i Italien. Och den kommer att gripa vidare kring sig och bli *världsrevolution*.

Varför denna anhopning av krig och revolutioner? Många har säkert frågat sig det. Men de har inte alltid kunnat finna rätta svaret. Om krigets ursprung och rätta karaktär har sista tiden talats och skrivits mycket. Om *revolutionernas* råder däremot i stora kretsar ännu föga klarhet. Det beror framför allt på den bristfälliga historieundervisningen i skolan. Med avsikt framställs där revolutionen som något förfärligt orättfärdigt, olagligt och brytande mot Guds bud. Med sådana skräckbilder av revolutionen vill nian söka bevara den gamla ordningens stat från omstörtning.

Varför denna omvälvning? Vad drev proletärerna till revolution? Kanske bara lusten att höja den röda fanan, skynda med den i stormsteg genom stad och land och överallt segerrikt plantera den? Även den enfaldigaste borgare måste erkänna, att orsakerna säkert låg betydligt djupare. På grund av de kunskaper, han förvärvat sig i de revolutioner, han upplevt, bör han nu också lättare förstå de forna politiska och ekonomiska omvälvningarna, ja, tvingas att grundligt revidera sin hittills mycket ytliga uppfattning om revolutioner.

Man måste utgå från, att såväl i naturen som i samhället allting ständigt förändrar sig. Redan

Heraklit, en filosof i det gamla Grekland, präglade satsen, att allt flyter. Ingenting äger evigt bestånd, allt är underkastat utvecklingens lag. Vilka är då historiens drivande krafter? Somliga säger, att det är *Guds vilja* som styr världen, andra påstår, att *idéer* är historiens drivkrafter. Enligt tysken Gottfried Herder var varje lands klimat och geografiska beskaffenhet drivkrafterna i dess invånares historia. Herder avlägsnade sig därmed redan betydligt från såväl den teologiska som den idealistiska historieuppfattningen och kom närmare den historieuppfattning, som uppfunnits och vetenskapligt motiverats av Marx och Engels. Enligt den är den historiska rörelsens drivkrafter skapandet och utökandet av de *materiella* existensmedlen. Eftersom dessa utgör grundvalen för mänskligheten, så utgör *produktionen* hela kulturens grundval. Enligt Engels är de yttersta orsakerna till alla sociala förändringar och politiska omvälvningar att söka icke i människornas hjärnor, i deras tilltagande insikt, utan i produktions- och utbytessättets förändringar. Detta är den materialistiska historieuppfattningen. Alltså: icke idéerna, icke tankarna och åsikterna är drivkrafterna, utan enligt Marx är det materiella livets produktionsprocess grundvalen för den sociala, politiska och andliga produktionsprocessen överhuvud. Det är icke människornas medvetande som bestämmer deras tillvaro utan omvänt deras sociala tillvaro som bestämmer deras medvetande.

Att jorden redan finns till sedan millioner av år, bestrides inte längre på allvar. Människan har uppstått på jorden först när denna hade nått en rätt hög ålder, vilket ingalunda är någon tillfällighet, ty människan härstammar från cellen, allt livs urform, och har gått igenom en lång utvecklingshistoria. Från djurvärlden skilde sig människan först när hon medvetet framställde *produktionsmedel*, vapen, redskap. Människan levde i början inte individuellt utan i horder. Ensam hade hon aldrig kunnat ta sig upp. Språk, redskap och byggnader såväl som erfarenhet och iakttagelse, som är nödvändiga för produktionen och till dennas förbättrande, måste anses som redskap åt människornas massa, de är resultatet av den mänskliga sammanlevnaden.

Att börja med livnärde sig människorna, som inte kände någon familj i vår mening (även familjen är resultatet av en lång utveckling), av vad de påträffade på jorden. Så uppkom jakten, som först utövades med klubba och spjut och senare med pil och båge. Jakten förde människan till kreatursskötseln. De små djuren, som anträffades jämte de dödade stora, födde man upp, eftersom det föga lönade sig att förtära dem små. Boskapsskötseln åter förde människorna till åkerbruket, man odlade foder för kreaturen och insåg så sädens höga värde också som människoföda. Jakt och boskapsskötsel var emellertid människens huvudsakliga sysselsättning, medan kvinnorna hade att sköta åkerbruket, som att börja med var mycket primitivt och därför föga givande. Jorden bearbetades med spetsiga käppar. Men jordbruket möjliggjorde, att människan kunde slå sig ned som bofast, och så småningom utvecklade sig hos de mest olika stammar och folk en viss ekonomisk organisation på *kommunismens* grund. Man producerade gemensamt och produkterna utdelades i lika andelar till medlemmarna av stammen eller horden. Det var en ekonomisk nödvändighet, ty ensam hade människan inte kunnat avvinna jorden något; endast genom det gemensamma arbetet och den jämna fördelningen av näringsmedlen kunde människorna stå sig i den hårda kampen för tillvaron, endast så var de i stånd att komma framåt. Något privatägande av produktionsmedlen förekom inte, sådant uppkom först senare, när urkommunismen var ekonomiskt föråldrad och privategendomen anträdde sin bana för att *stegra produktionen*.

Vid tiden för urkommunismen — som var en nödvändig social institution, men måste bereda plats åt privategendomen — var de vuxna likaberättigade och valde själva sin ledare, som endast hade att utföra deras beslut. Ledarplatsen var varken en ekonomisk maktposition eller någon härskarplats. Först så småningom vann ledarna större makt. Urkommunismen låter sig påvisas hos talrika folk. Vi finner den hos germanerna, slaverna, romarna, grekerna, indierna, afrikanerna och amerikanerna. Det är en typisk historisk form. Låt oss endast i korthet betrakta de gamla

germanernas samhällsförhållanden. De var att börja med ett nomad- och herdefolk. Senare uppkom också hos dem jordbruket. De var sammanslutna i stammar efter blodsförvantskap. Varje blodsförvantskap bildade en mark. Markkamratskapet var germanernas ekonomiska och politiska enhet. Inom dem rådde ekonomisk och politisk demokrati. Privategendom till jord fanns icke. I viktiga angelägenheter rådgjorde och beslöt hela marken. Till och med domarämbetet utövades av folkförsamlingen. Till att utföra de fattade besluten valdes en markföreståndare. Honom tillföll senare också domarämbetet och hans ämbete vart till sist ärftligt. Jorden utlottades på en bestämd utvecklingsnivå varje år till markmännen. Skog och betesmark brukades gemensamt, och kvarlevor av detta gemensamma ägande har bibehållit sig tills i våra dagar. Till sist skedde utlottningen av jorden inte längre varje år utan bara vartannat, vart tredje, fjärde eller bara vart sjätte år. Och sedan underläts den alldeles. Egendomen förblev i den enskilda familjens händer, den blev ärftlig, kunde säljas och även skänkas bort. Snart hade den ene mer, den andre mindre jord, åter andra var alldeles utan. Därigenom uppkom motsättningen mellan *rik* och *fattig* och det bildades *klasser*, vilka var ett verk av den fortskridande utvecklingen. Brodden därtill fanns redan i urkommunismen.

Efter klassernas uppkomst inställde sig också *klass-striderna*. I Kommunistiska manifestet (författat av Marx och Engels) heter det därom: ”Historien om alla hittillsvarande samhällen är historien om klasstrider. Fri och slav, patricier och plebej, baron och livegen, mästare och gesäll, kort sagt undertryckare och undertryckta stod i ständig motsättning till varann, förde en oavbruten, än dold, än öppen kamp, en kamp som varje gång slutade med en revolutionär omgestaltning av hela samhället eller med de kämpande klasserna gemensamma undergång”.

Klasser och klassmotsättningar alstras av *produktionssättet*, som självt återigen är underkasta en ständig förändring. Denna förändring äger rum enligt lagar, vilka till sin riktning är oberoende av såväl den enskildes som totalitetens vilja, som Marx uttrycker sig, efter immanenta, d. v. s. *inre nödvändiga lagar*. Totalutvecklingens riktning bestämmes av produktionskrafternas tillväxt, d. v. s. tillväxten av de för den materiella varuproduktionen användbara, mekaniska och mänskliga arbetskrafterna, vilka inom varje produktionssätt har ett visst utrymme att utveckla sig på. På ”en viss nivå av utvecklingen” råkar, som Marx påvisar, ”samhällets materiella produktionskrafter i motsägelse med de förhandenvarande produktionsförhållandena eller, vilket bara är ett juridiskt uttryck härför, med de egendomsförhållanden, inom vilka de hittills hade rört sig. Från att vara utvecklingsformer för produktionskrafterna slår dessa förhållanden om och blir bojor för desamma. Då inträder en epok av social revolution. Med förändringen av den ekonomiska grundvalen omvälver sig långsammare eller fortare hela den väldiga överbyggnaden.”

Därmed är revolutionens orsaker klarlagda. På urkommunismen följde — särskilt i de antika staterna — slaveriet. Det blev så hårt och tryckande för slavarna, att de måste i massor resa sig mot sina förtryckare. Likaså var senare de livegna och dagsverksbönderna tvungna att kämpa emot sina herrar. Stadsinvånarnas uppstigande var en oavbruten kamp, och när kapitalismen uppkom måste borgarklassen erövra den politiska makten och befria sig från de feodala bojorna. Det kapitalistiska produktionssättet skapade det moderna proletariatet, vars historiska uppgift är att kämpa för det socialistiska produktionssättet. Så ser vi, hur mänsklighetens utvecklingshistoria har varit en oavbruten kamp, som de förtryckta måst föra för att komma framåt. Revolutioner är alltså nödvändiga, de *måste* komma. De har med rätta betecknats som historiens lokomotiv.

Klass-striderna i antiken.

När efter privategendomens uppkomst människorna hade delats i fattiga och rika, i undertryckare och undertryckta, måste det helt naturligt komma till klass-strider. Den mänskliga kulturens och

hushållningens vagga stod i Syd-Europa, i Mindre Asien, i kustländerna vid Medelhavet, där klimat, geografiskt läge och bördig jord gynnade mänsklighetens uppstigande. Här försvann också först urkommunismen, privategendomen kom och med den människans utsugning av människan. Den var särskilt hård i slaveriets form. Slaveriet, som i ekonomiskt efterblivna länder funnits kvar långt in i senare tider och inte heller ännu är definitivt anskaffat, var allmänt utbrett i den s. k. antika världen, d. v. s. de nämnda länderna vid Medelhavet.

Slaveriet kunde uppkomma först på ett bestämt stadium av mänsklighetens historia. När produktionen avkastade ett visst överflöd på näringsmedel, uppstod slaveriet, som utvecklade sig på basis av krigsfångenskapen. När det fanns tillräckligt med näringsmedel för att underhålla de fångna krigarna, dödade man dem inte längre utan släpade dem till segrarens land, där de måste arbeta som slavar.

Om vi i korthet genomgår de antika folkens historia, så ser vi, att *Egypten* har att uppvisa en mycket gammal kultur. Redan tiden 2500 – 2000 f. Kr. fanns det där härskande och undertryckta klasser. Arrendebönderna måste arbeta under fogdarnas regemente. Slaveriet fanns också i Egypten.

Egypterna, syrierna, babylonierna, hebréerna, israeliterna, perserna, fenicierna o. s. v. förde många erövringskrig. Så hände det, att än det ena, än det andra landet stod under ett främmande folks välde, vilket helt naturligt förde till folkresningar. Senare var de flesta orientaliska folk under det gamla Roms välde, vilket från de besegrade länderna förde många slavar till romarriket.

Grekerna har likaledes en gammal kultur. I Grekland fanns också urkommunismen. De enskilda stammarna förenade sig till små folk Och förde ofta krig om de bästa landstyckena. Mellan 900 och 800 f. Kr. var i Grekland urkommunismen avlöst av privategendomen till åkerjord och det hade också så småningom utbildat sig klasser. Härförare och ledande familjer slet största delen av jorden till sig. Ur dem uppkom adeln.

I sjunde århundradet fanns det i Attika en adelsrepublik. Småbönderna hade råkat i beroende av de stora jordägarna. Gårdslaveriet uppkom. År 623 f. Kr. uppstod i Aten den första politiska resningen, som emellertid icke lyckades förbättra de undertrycktas läge. Aristoteles, den antika världens mest betydande filosof, anser, att denna kamp var ofrånkomlig med det slags statlig ordning, där folkets stora massa hade gjort dagsverksarbete åt en privilegierad minoritet. Resningen lär ha varit häftig och varat länge. En man av adeln, Kylon, försökte i Aten rycka till sig väldet; han gav folket löften för att det skulle hjälpa honom till diktaturen, men planen misslyckades. Befolkningen var allt mer upprörd, särskilt var klassrättvisan hatad, så att till sist en reform i rättegångsväsendet måste företas. Drakon fick i uppdrag att utföra denna. Men han nöjde sig med att nedskryta den grekiska vanerättslagen. Allt mer stormande krävde det mindre bemedlade folket sina rättigheter och 594 f. Kr. genomförde inför hotet av en revolutionär rörelse statsmannen Solon reformer. Skulderna avskrevs, gåldslaveriet föll och gåldslavarna blev fria. Den stora egendomen avskaffades och en bättre civilrätt skapades. Men reformerna gick inte långt nog för att tillfredsställa de undertryckta folkmassorna. Ytterligare strider ägde rum. De förde också till adelskastens störtande och införande av den demokratiska republiken. Men i den härskade också de egendomsägande. Så följde krigen med Persien. Slaveriet i stort uppkom, varigenom många fria blev arbetslösa och måste underhållas på statens bekostnad i städerna. Till följd av republiken Atens ävlan att erövra nya avsättningsområden kom det till fortsatta krig. Under fälttåget mot Sparta reste sig 20,000 slavar och övergick till det spartanska lägret. Och i denna tid började också aristokraterna kampen mot demokratin. De segrade slutligen och genom förräderi kom Aten till det aristokratiska landet Sparta. År 403 f. Kr. återinfördes efter längre

strider demokratin på nytt i Aten. Senare råkade Grekland under Roms välde.

Slaveriet var nödvändigt för kulturens framsteg. Mänskligheten måste arbeta sig upp i höjden med barbariska medel. I smådriften, särskilt hos de grekiska bönderna, hade slavar det mestadels inte illa; de räknades i många avseenden till familjen. Men när storproduktionen uppkom och man fick jätteföretag med många slavar, blev slavernas behandling annorlunda, vilket förde till uppror, som emellertid alltid blev kuvade. Slaveriet vart så småningom Greklands ekonomiska grundval och allt kroppsarbete utfördes av slavar. Därigenom kunde de fria ohindrat hänge sig åt konst och vetenskaper såväl som krigstjänsten. Till sist sönderföll Grekland på grund av den allt mer kringgripande slaverihushållningen, på grund av massornas fortskridande proletarisering och den tilltagande motsättningen mellan rika och fattiga.

Om *Roms* grundläggning har man inga tillförlitliga källor. Man antar, att omkring år 725 f. Kr. latinska folkstammar slagit sig ned i Rom, vilkas ledare hetat Romulus. Även de ägde gemensamt åkerjorden. Folkförsamlingarna hade att rådslå över de viktigaste angelägenheterna. Kungadömet har utvecklat sig ur stammarnas ledarvälde. Makten låg i händerna på senaten, som bestod av släkternas huvudmän, vilka efter privategendomens uppkomst blev patricierna och tillägnade sig den mesta jordegendomen, vilket förskaffade dem en stor ekonomisk makt. Småborgare och egendomslösa utgjorde de befolkningslager, som kallades plebejer. År 510 f. Kr. blev Rom republik under ledning av konsul, som valdes ur patriciernas led. Även i Rom uppkom gäldslaveriet. Mellan patricierna och plebejerna fördes, enär de senare allt mer utarmades, alltjämt strider och plebejerna förklarade sig ämna utvandra, om förhållandena inte förbättrades. Till plebejernas skydd tillsattes nu fem folktribuner. Man försökte emellertid lamslå deras verksamhet, ja, man t. o. m. dödade somliga. Vanerätten utnyttjades till patriciernas förmån. År 451 skapades de tolv tavlornas lag. År 445 upphävdes förbudet för äktenskap mellan patricier och plebejer. År 443 tillsatte man censorer för att övervaka medborgarna. I hård strid fick emellertid plebejerna till sist mera rättigheter. År 376 bestämdes, att ingen finge äga mer än 500 åkermått (om 25,5 ar) jord. Den ene av de två konsulerna skulle vara av plebejisk härkomst. År 366 var Septius den förste plebejiske konsuln. Men plebejernas läge förbättrades ändå inte. Det bildades mer och mer klasser: nobiles, patricierna, plebs i staden, de plebejiska bönderna, trasproletariatet.

Man förde många krig, varigenom en stor slavhär skapades, vilket slutligen förde till latifundiehushållning (agrar stordrift). Denna hushållning var billigare än bondehushållningen; dessutom infördes ur de erövrade länderna billig spannmål. Detta allt förde till fullständig utarmning av bönderna, vilka måste underhållas på statens bekostnad. Men snart förrättades också i romarriket allt kroppsligt arbete av slavar. Därjämte höll man mängder av lyxslavar. En romare hade en gång sagt: ”Ve oss, om det en gång skulle falla våra slavar in att räkna hur många de är!” Det gjorde de också, emedan det hårda arbetet, rättslösheten och den grymma behandlingen tvang dem därtill, Om slavar rymde blev de androm till varnagel korsfästa. Korsfästelsen var på denna tid ett mycket vanligt dödsstraff. Det kom till sammansvärjningar och uppror, som blev allt talrikare och allt mer omfattande. På Sicilien lyckades slavar övergående två gånger rycka till sig väldet. Det bedrövliga tillståndet föranledde folktribunen Tiberius Gracchus att kräva införandet av reformer. Han förklarade: ”De vilda djuren har sina hålor, endast de, som slåss och dör för Italien, kan inte räkna på något annat än luft och ljus. De måste stryka hemlösa omkring med kvinna och barn. Endast för andras yppighet och rikedom måste de gjuta sitt blod och dö. De kallas världens herrar utan att kunna kalla en enda jordkoka sin egendom.” Denne folktribun mördades. Även hans anhängare förföljdes. Cajus Gracchus, den dödades bror, försökte fortsätta hans verk. Det kom också till strid, men den vart inte framgångsrik för honom, varpå Gracchus lät döda sig av en slav, som därefter själv tog sitt liv.

År 73 f. Kr. uppstod under Spartacus ett stort slavuppror; de romerska härarna blev slagna och Spartacus hotade t. o. m. Rom med blockad. Men så led han ett stort nederlag, där 35,000 slavar fann döden. Många slavar blev korsfästa. Spartacus själv föll i striden.

Marx säger, att Spartacus förefaller vara den pampigaste karl antikens historia har att uppvisa. Stor general (ingen Garibaldi), nobel karaktär, en äkta representant för det antika proletariatet.

Romarriket råkade i förfall. Genom böndernas elände förföll också hären. Därmed upphörde segrarna och nederlagen hopade sig. Slutligen avkastade inte heller slavhushållningen längre tillräcklig vinst. De stora jordägarna delade upp egendomen, skapade kolonaten och gjorde slavarerna till livegna för att dessa skulle kunna få ut mera av jorden.

På slavhushållningen gick till sist det romerska världsriket under. Vål kunde den enskilde slaven rädda sig ur slaveriet, men hela klassens befrielse var omöjlig. Rom erövrades senare av germanerna.

Tyska bondekriget.

Även den tyske bonden har ett revolutionärt förflutet. När feodalismens ok pressade honom tungt och gjorde honom livet odrägligt, var han tvungen att slita sönder sina kedjor och med upprorets fana storma genom landet. Och även om de maktägande åter slog ned honom, alltigenom revolutionärt kämpade han dock.

När i de germanska nejderna privategendomen trängde ut urkommunismen, inställde sig som i andra länder snart stora åtskillnader ifråga om egendom. Det fördes många rovkrig och de skaffade maktägarna, särskilt härförarna, stor jordegendom. Även kyrkan förstod att tillägna sig jord. De folk, som besegrades, råkade under segrarnas lydno. De blev tributpliktiga och måste även för övrigt göra sina herrar mångahanda tjänster. Krigen gav många egendomsägare anledning att ställa sig under de maktägandes beskydd. Skyddsförhållandet utformade sig så småningom till ett dagsverksförhållande, som att börja med inte var hårt, men till sist blev tryckande för de underlydande. I synnerhet reagerade kyrkan att börja med mildt. ”Under kräkulan är det gott att bo”, hette det, men även här blev förhållandet mer tryckande, ty också kyrkan blev med i ledet av feodala utsugare och förstod att skinna bönderna oerhört.

Utvecklingen förde till, att snart den mesta jorden var förenad i några fås händer, medan befolkningen var ofri och tjänstskyldig. Dagsverkshushållningen uppkom. En person hade ett gods, där dagsverksbönderna arbetade vissa dagar i veckan. Den övriga tiden bearbetade bönderna annan jord och hade att lämna sin herre natura-produkter och även avgälder i pengar. De kunde varken flytta eller gifta sig utan sin herres tillåtelse och utan avgälder.

Så utvecklades stadsväsendet. De gamla germanerna kände som jordbrukare inga städer; när de erövrade romerska riket, förstörde de de romerska städerna och slog sig ned i närheten av dem. Städer grundlades i Tyskland först under Henrik I, som regerade 919-936. Köln och andra städer, som var grundlagda förut, hade romarna byggt. Av de befästa dagsverksgårdarna och byarna utvecklade sig städerna. Där hovlägret och biskopssätet var, där det fanns rika kloster, där uppstod också befästa platser, som blev medelpunkter för handeln och hantverkarna och ur vilka städer växte fram.

Att börja med var städerna, där räntepliktiga jordborgare, hantverkare i lydadsförhållande och fria bodde, *icke fria*. Invånarna måste ge tributer åt adeln och kyrkan, som gav städerna skydd. Senare gjorde sig städerna oberoende genom längre strider med lantadeln. Städerna var sätet för handeln, som låg i händerna på de få borgare, vilka icke stod i lydadsförhållande. Den bragte

dem vinst, rikedom och ekonomisk makt, vilket gynnade städernas uppsving och kom stadsbefolkningen till godo i kampen för dess oavhängighet av feodaladeln.

Hantverket har utvecklats sig ur lantushållningen. Att börja med tillverkade bonden själv allt han behövde. Men det blev nödvändigt med *fördelning av arbetet*, och så måste man anförtro den hantverksmässiga verksamheten åt vissa personer i bygemenskapen. Även vid dagsverksgårdarna arbetade dagsverkshantverkare.

Vid dagsverksgårdarna tjänade en tjänsteman som mästare. Den nuvarande mästarinstitutionen har utvecklats sig först senare. Sedan städerna grundats, bosatte sig hantverkarna i städerna och frigjorde sig undan för undan från lydnadsbandet. Det förblev emellertid ännu tills vidare rättslösa plebejer, emedan de förut fria hade ryckt till sig väldet i städerna. Det kom till utbildning av skrån, och när skråna var starka nog bekämpade de de förut fria och tilltvang sig också till sist segern. Städernas utveckling från tionde till sextonde århundradet består i en rad oavbrutna klassstrider. Efter hantverkets seger blev skråna oerhört mäktiga. Hantverkarna hade sina skråstadgar, som måste noga följas. Gesällerna var på den tiden säkra på att bli mästare. Privategendomen till produktionsmedlen gav dem en existens.

Med hantverkets utveckling utbreddes sig *handeln*. Under medeltiden uppkom Hansan. Hansa var först bara handelsrättighet och handelsavgift, men blev senare gällande handelsrätt och handelspraxis. Under 1300-talet överfördes så namnet Hansa på varje till handelssällskap förenad grupp av köpmän och deras kolonier i utlandet. Hansan tilltvang sig ekonomisk framgång, vilket också stärkte dess politiska inflytande. I fjortonde århundradet hade många tyska städer anslutit sig till Hansan. Lübeck angav den politiska riktningen. Man förde krig mot Danmark och Holland och försökte ensam behärska Östersjön.

Det är nödvändigt att också följa den kristna *kyrkans* utveckling. Marken var på grund av det gamla romarrikets förfall utomordentligt gynnsam för kristendomens uppkomst. Kristendomen var internationell och predikade att börja med ett ekonomiskt evangelium; den förkunnade för de troende den kristna framtidsstaten på jorden. Gamla kyrkofäder lärde, att *jorden tillhör alla*, och de första kristna församlingarna levde i egendomsgemenskap och hade gemensam konsumtion. Med kristendomens tillväxt utbildade sig präst-, biskops- och slutligen påvemakten och kejsare och kungar insåg, att det bara skulle gagna deras intressen att anta kristendomen.

Kristendomen blev en makt och utbildade sig på feodalismens mark till en *maktorganisation*, vilket upprepade gånger framkallade folkrorelser, som blodigt slogs ned. I Rom förekom ofta revolutionära rörelser. I tolfte århundradet kämpade i Syd-Frankrike albigenserna emot påveväldet. I trettonde århundradet förekom i Italien en revolution mot romerska kyrkan. Bägge rörelserna var en agitation för *den urkristna kommunismen*, och bägge slogs ned. Ledarna slutade på bålet. Böhmen reste sig i trettonde århundradet under Huss mot påvedömet. Upproret undertrycktes och Huss blev bränd. Hans död hade till följd fortsatta strider under Ziska von Troenow', men resningarna förde icke till seger. Åter mördades många tusen människor.

Under tiden hade det i *Tyskland* till följd av handels och trafikens utbredning kommit till ett ekonomiskt uppsving. Konst och vetenskap blomstrade upp. Uppfinningar och upptäckter gjordes, som väsentligt — särskilt i städerna — bidrog till den ekonomiska utvecklingen.

Så småningom trängdes det feodala produktionssättet (bonde- och hantverksproduktionen) i bakgrunden. Den kapitalistiska varuproduktionen började sin karriär. Bondeklassen vart mest lidande härpå, och med feodalismens förfall började också påvedömet oinskränkta välde vackla. Dess penningbehov steg alltmer, och vid en tid då det redan i Tyskland förefanns en stark opposition mot påvedömet utskrev Leo X en avlat, som skulle inbringa 50,000 dukater. Under

denna tid inföll *reformationen*. Det fanns mycken misstämning mot Rom, och då Luther år 1517 i Wittenberg spikade upp sina teser emot avlaten, i vilka han bara bekämpade ”missbruket” av avlaten, uppstod den rörelse, som man betecknar som reformation och som förde till vida lagers avfall från katolska kyrkan. Det fanns snart tre stora grupper.: den reaktionära, den borgerligt-reformatoriska och den plebejisk-revolutionära. Luther var ledaren för den andra gruppen. Mehring skriver om honom:

”Han var vida mer den pådrivne än den pådrivande, men han fick ett bestämmande inflytande över massorna därigenom, att han aldrig glömde bonden (han var bondeson) för professorn, att han hade ett medryckande och gripande språk, vari han överträffade alla sina samtida, liksom också hans förtjänster om tyska språket har blivit hans bestående förtjänster. Ju hårdare han ansattes av Rom, desto hänsynslösare gick han fram emot Rom.... Och inte mindre skarpt tog Luther i med de världsliga furstar, som inte följde honom.”

Luther bekämpade senare skarpt böndernas revolutionära rörelse, vars ledare var Thomas Münzer. År 1522 reste sig *lågadeln*. Dess rörelse var reaktionär. Återupprättandet av lågadelns välde skulle betytt den politiska maktens splittring, och det gick inte längre ihop med handels och produktionens läge i Tyskland. Ledare för denna rörelse var Franz von Sickingen och Ulrich von Hutten.

Vid tiden för tyska bondekriget var kejsardömet maktlöst. De enskilda furstarna regerade nästan oinskränkt. De förde krig och indrev skatter utan att fråga kejsaren om hans tillstånd. Hans penningbehov blev alltjämt större och hela skattebördan föll på de rättslösa och beroende bönderna. Städerna hade vid denna tid redan tillkämpat sig sin oavhängighet. Dem kunde skattetrycket inte längre nå som förr. Vid sidan av högadeln, ur vilken furstarna utgick, fanns det en mestadels utarmad lågadel. Kyrkans män var skilda i höga dignitärer och fattiga klerker. De förstnämnda härskade som feodalherrar över breda lager av befolkningen; de senare hade ringa inkomster och bland dem visade sig revolutionära element. Städerna uppvisade också olika klasser: patricier, hantverkare, plebejer.

I patriciernas händer befann sig handeln; hantverkarna var förenade i skrån och ägde sina produktionsmedel, medan plebejerna inte hade någon egendom, därför var rättslösa och heller inte hade medborgarrätten. De utgjorde oppositionen i städerna. Sorgligast gick det *bönderna*, som hade att bära hela samhällskroppen, med undantag av städernas plebejer. De bodde enstaka i byar, var sedan århundraden i beroende av herrarna, hade inga vapen, varför helt naturligt en revolution inte hade så lätt att uppstå. Och dock kom den, därför att graden av utsugning och förtryck hade nått en höjdpunkt, som tvang bönderna att handla. Till lokala uppror och sammansvärjningar hade det redan tidigare kommit här och var — särskilt i Syd-Tyskland. Böndernas mål var avskaffandet av livegenskapen, dagsverksväsendet, tullarna, skatterna och tiondena. Kupperna slogs alltid ned. Holland, Elsass och Ungern hade sina bondeuppror. I *Ungern* rasade 1514 ett väldigt bondekrig, som syftade till adelns avskaffande och böndernas befrielse. Många tusen bönder dödades, ledaren stektes och hans kött måste ätas av hans folk, som på det villkoret slapp undan med livet. Det uppstod bondeuppror i *Kärnten*, *Krain*, *Steiermark*. Förbundsskons och Den fattige Konrads sammansvärjningar utformade sig, här och där vägrade bönderna sina herrars prestationerna, och 1525 utbröt i Tyskland det allmänna bondekriget. I olika hopar kämpade bönderna för sina krav, som de hade fixerat i *sina tolv artiklar*.

Bönderna krävde att de andliga skulle väljas och kunna avsättas av församlingarna, att lilla tiondet skulle avskaffas och det stora användas till offentliga ändamål sedan prästlönen avdragits. Livegenskapen skulle upphävas och avgälderna begränsas. Herrarnas fiske- och jakträtt skulle

strykas och skogarnas återges åt församlingarna. En radikalare grupp av bönder hade rest ännu mer vittgående krav. De ville avskaffa alla bördor och fullständigt avskaffa de härskandes makt. I bondekriget gjorde sig gällande olika ledare, såsom *Florian Geyer* och *Thomas Münzer*. Den förre föll i kampen, den senare blev avrättad. Münzer, som var präst, hade redan som helt ung kaplan gått i fält mot enstaka av katolska kyrkans bruk. Till reformationen anslöt han sig genast men han blev inte som Luther stående på halva vägen, han blev inte en bourgeoisins sakkörare utan en representant för de revolutionära bönderna och plebejerna. Som evangelisk predikant var Münzer den förste, som avskaffade öronbikten och andra bruk i katolska kyrkan. Han förkastade bibeln som ofelbar uppenbarelse och ansåg, att den ofelbara uppenbarelsen vore *förnuftet*. Tron vore vidare ingenting annat än att förnuftet bleve levande i människan. Himmelen vore intet hinsides utan borde sökas i detta livet. Nattvarden vore en minnesmåltid med bröd och vin. Münzer gick också i breschen för *kommunismen*. Han krävde ett samhällstillstånd, där det inte finge finnas någon klass-skillnad och inte heller någon privategendom. Allt detta skulle ett förbund tillkämpa sig, som skulle sträcka sig över hela kristenheten. Intet under, att en sådan människa under revolutionen vann väldig anslutning. Helt naturligt ådrog han sig genom sin agitation bland folket de härskandes djupa hat. Luther uppträdde i förbund med adeln och furstarna emot revolutionären. Thomas Münzer försvarade sig, men han tänkte inte inskränka sig till teoretiska fäktningar. Framför allt kastade han sig på revolutionär handling. I Syd-Tyskland försökte han tända den revolutionära elden. Han organiserade förbindelsen från Sachsen och Thüringen över Franken och Schwaben ända till Elsass och gränsen av Schweiz. I fem månader höll han på och uppviglade i Syd-Tyskland och när sammansvärjningens utbrott nalkades återvände han till Thüringen, där han själv ledde upproret. I januari 1525 var hela landet mellan Donau, Rhen och Lech i full jäsning och i februari bröt stormen löst. I början av mars stod i sex läger 30-40,000 bönder från övre Schwaben under vapen. Münzers revolutionära parti var inte stort, men det utgjorde bondelägrens kärna. Till böndernas rörelse hade ytterligare allehanda trasproletariat anslutit sig, vilket försvårade disciplinen och demoraliserade bönderna. Ledare för Schwabiska förbundets trupper, vilka slog ned upproret i Syd-Tyskland, var *Truchsess von Waldburg*. Han använde alla medel för att slå ned böndernas rörelse. Då han ännu intet hade nog trupper, slöt han ett vapenstillestånd, som han emellertid genast bröt, när han hade blivit stark nog. Bönderna grep nu också till vapen, förstörde slott och kloster och tilltvang sig här och där små framgångar. Så kom de också med den plebejiska organisationens hjälp i besittning av städer. Här och där slöt sig till bonderörelsen också medlemmar av adeln. Men bondehoparna blev slagna den ena efter den andra. Splittringen bidrog mycket till upprorets misslyckande. Dessutom begagnad sig truppersnas ledare ofta av förräderi. Blodet flöt under upprorsmånaderna i strömmar. Många bönder och särskilt deras ledare avrättades. Redan i juli 1525 var upproret i Syd-Tyskland fullständigt kavat. Medelpunkt för rörelsen i Nord-Tyskland var *Thüringen*. Här var böndernas nöd särskilt stor, här hade även reformationen slagit djupa rötter och därför utbredd sig också revolutionen här samt sträckte sig även till staden Mülhausen, där småborgardömet avsatte patriciernas råd, självt övertog regeringen och gjorde Thomas Münzer till sin president. Men småborgardömet kunde inte hålla sig. Münzers idéer var djärva, men de lät inte förverkliga sig. Lantgreven av Hessen samlade en här, som krävde revolutionen i Thüringen. Münzer själv togs efter en strid tillfångad, spändes på sträckbänken och halshöggs. Därpå slogs de frankiska bönderna ned; även upproret i Elsass misslyckades. Ett uppror, som utbrutit i de österrikiska länderna, blev likaledes efter längre strider undertryckt. Ledaren för dessa bönder, Geismeyer, blev år 1527 mördad av banditer, köpta av furstarna. Därmed hade bondekrigets sista efterspel fått sin avslutning. I öster kom det också till en resning av en del av bönderna, vilken emellertid inte heller fick någon framgång.

Bönderna vann icke sin frihet genom kamp. Där fördrag avslöts med dem höll man dem inte. Ett

ännu brutalare tryck tyngde på nytt de besegrade. De härskande förstod att dra till kedjorna ännu kännbarare. Bondekriget misslyckades, därför att det inte åstadkom någon enhetlig aktion; därför att riket var splittrat, och det kom också till uttryck i bondekriget. De kämpande bönderna från ena som andra provinsen avböjde ju gång på gång att skynda sina grannar till hjälp. De var skilda i olika härhopar, vilka den ena efter den andra förintades av furstarnas trupper. Ävenså var återigen befolkningen indelad i stånd, som inte kunde samla sig till gemensamma handlingar. Det lyckades ju inte ens överallt att sammanföra städernas plebejer och bönderna så att de gemensamt kunde ta upp kampen emot sina förtryckare. I bondekriget blev adel och prästerskap de lidande; slott, kloster och stift utplundrades och brändes. Furstarna drog in till sig de andliga godsens, och då de framgick som de egentliga segrarna ur kampen, så stärkte detta deras maktposition betydligt. En rad städer hade också dragits med, så att kriget snarare hade givit stadsinvånarna nackdelar än fördelar.

Sedan bönderna slagits ned, invaggade sig de härskande ingalunda i säkerhet. De räknade med nya uppror, ty om också de upproriska böndernas härar hade krossats, så hade de kommunistiska strömningarna icke dödats. De fortlevde och det var också de som ingav de maktägande fruktan. Det bildades en *vederdöparnas* sekt, som med stor energi gick i breschen för kommunismen. Vederdöparna döpte endast de vuxna, och i och med dopet förklarade den nye medlemmen sin anslutning till gemensamheten. Deras lidelsefullt efterlängtade mål var Kristi rike på jorden, det *kommunistiska* samhället. Där skulle alla krig och fientligheter upphöra, alla skulle *äga allt gemensamt*. Ingen skulle kunna ha anspråk på något som helst privilegium. Ingen skulle äga personlig egendom.

Vederdöparna eftersträvade sitt mål på fredliga vägar, men förföljdes ändå. Medan förut de kristna kommunisterna huvudsakligen hade förföljts av påvemakten, upptog nu riksmakten kampen emot dem.

I Speyer, där år 1529 den tyska riksdagen satt samlad, antogs en lag, enligt vilken alla vederdöpare, män såväl som kvinnor, utan undersökning eller dom skulle dödas med eld eller svärd. Vederdöparna kunde åberopa sig på de gamla biskopsskrifterna, som talade till deras förmån, under det att de maktägande helt enkelt stödde sig på det råa våldet. Vederdöparna ville endast förverkliga den kristliga urkommunismen. Men därigenom hotade de feodalherrarnas makt, enväldet, och därför förföljdes de. Många brändes, halshöggs eller dränktes. Hertig Wilhelm av Bayern utfärdade befallningen: Den som opponerar sig skall halshuggas, den som icke opponerar sig skall brännas. Ensamt i Tyrolen och Görz dödades över 1,000 vederdöpare. Från Schweiz drog vederdöparna till Syd-Tysklands stora städer. Därpå bredde de ut sig ända till Mähren, där vederdöparna organiserade hemsammanslutningar, gemensam barnuppfostran och även produktion på större grundval, särskilt i väveribranschen. Det ekonomiska livet skulle lyfts upp på en högre nivå, om man hade understött dessa strävanden. Men de bekämpades, ty feodalismen skulle upprätthållas. I Mähren utrotades under 1600-talet vederdöparnas kommunism. I Syd-Tyskland var Strassburg medelpunkten för vederdöparnas strävanden, vilka emellertid också här undertrycktes. Vederdöparna dök upp i Rhenlandet, i Holland, Brabant, Bremen och Lübeck. Där de rika godsägarna och patricierna härskade oinskränkt, där blev vederdöparna genast utvisade. Annorlunda var fallet, där redan småborgarna hade något inflytande. Där kunde vederdöparna sätta sig fast och agitera för sina idéer. Där fick de också framgångar. I Westfalen blev *Münster* deras huvudsäte. Även här hade småborgare och proletärer skaffat dem tillträde. Bägge dessa lager blev deras stöd, och när stadens överhet med våld ville köra ut vederdöparna ur staden, var de kristna kommunisternas rörelse redan en sådan makt, att det inte längre lyckades att bli av med dem. Man använde därför starka maktmedel för att bli kvitt dem. Den 10 februari 1534 släppte stadens råd, som förenat sig med biskopen, 1,000 ryttare in i staden för att slå ned vederdöparna.

Men i gatustrider vart trupperna utdrivna ur staden. Vid nästa val till magistrat blev vederdöparna Knipper Dolling och Knippenbroik valda till borgmästare i staden. Mönster var i den kommunistiska rörelsens händer. Om detta den kristna kommunismens välde har historieskri- varna berättat mycket osanningar. Vederdöparna har beskyllts för allehanda utsvävningar och för- brytelser. Man har smädat dem för att kunna rättfärdiga deras förintande i Mönster. Staden be- lägrades av biskopens trupper; i april 1535 gjordes kampen mot vederdöparna i Mönster genom riksdagen i Worms till en riksmaktens angelägenhet och av riksmedel uppbragtes de pengar biskopen av Mönster behövde.

Staden belägrades i månader. Vederdöparna försvarade sig glänsande under ledning av Johann von Leyden. Till och med kvinnor kämpade med. Till sist rådde i staden brist på livsmedel, och många dukade under för den stora nöden. Försök att utifrån skaffa vederdöparna hjälp misslyckades. Den stora staden uthungrades och natten till den 25 juni 1535 föll den genom förräderi i biskopens händer, varpå ett stort blodbad anställdes. Vederdöparnas ledare, Johann von Leyden, Bernt Krechting och Knipper Dolling föll levande i segrarens händer. Senare pinades de på allmänna torget långsamt till döds, under det folket underkastade sig. I hela Mönster-området återställdes den gamla kyrkomakten. Vederdöparnas nederlag var också slutet för den kristna kommunismen under medeltiden. Väl fanns det ännu sekter kvar, men de kunde icke hota den gamla makten. Ännu länge härskade enväldsgodtycket och först kapitalismen grävde dess grav.

Engelska revolutionen

Den första stora *borgerliga* revolutionen ägde rum i England, i mitten av 1600-talet. Det var ingen tillfällighet, ty i England utvecklade sig till följd av det gynnsamma geografiska läget först industrin, vilket måste leda till en kamp mot absolutismen och feodalismen. Med brittiska öarnas invånare hade redan fenicierna stått i handelsförbindelse. Det romerska världskrigets jättearm sträckte sig tills 400 år e. Kr. också över Britannien, som därefter erövrades av anglosaxarna, som gjorde slut på den gamla friheten, sådan den hade bestått under urkommunismen, och t. o. m. gjorde en del av befolkningen till livegna. Senare underkuvades den brittiska befolkningen av normanderna, som företog erövringståg i en stor del av Europa, då deras skandinaviska hemlands ofruktbara jord inte kunde nära dem och därför tvang dem ut på dessa rövartåg. De avskaffade den sista resten av den gamla friheten och försökte införa livegenskapen överallt. Normanderna, en germansk stam, hade först varit bosatta i Frankrike och de medförde franska seder till Britannien. Anglosaxarna försökte avskudda erövrarnas herravälde, men deras uppror förblev resultatlösa. Så småningom utvecklade sig städerna, handelns, hantverkets och penningom- sättningens medelpunkt, och blev i och med detta en ekonomisk makt. När de brittiska makt- havarna på 1100-talet behövde pengar för att föra sina krig, gav de städerna rättigheter av många slag, såsom skråna och jurydomstolarna, och i utbyte fick de pengar. Man kan ofta i engelska historien konstatera, att de härskande fick pengar till krig endast om de beviljade *motprestationer*. Så måste kung Johan år 1215 ge landet ett stycke författning, Magna Char-ta, det stora frihets- brevet. Han var invecklad i ett krig med Frankrike, stod under påvens överhöghet, och när det så uppstod oroligheter i det egna landet, därför att församlingarna och bönderna ville ha sina gamla rättigheter, måste han införa *reformer*. Det fastslogs att för utomordentliga penningindrivningar måste lämnas medgivande av en allmän riksförsamling, bestående av representanter för de ”högre” stånden. Domstolarna skulle stå öppna för alla. Ingen fri man skulle kunna kastas i fängelse, berövas sin egendom eller eljes skadas utan dom av domare från hans egen klass och på grundvalen av gällande landsrätt. Skogar och vatten skulle ges fria.

Upprepade gånger har de härskande velat avskaffa detta stycke författningsrätt, men borgarklassen har alltid framgångsrikt vetat försvara Magna Charta.

Påvedömet sög i århundraden mycket pengar ur England. När Henrik III år 1255 slöt ett fördrag med påven Innocentius V, vilket bl. a förpliktade kungen av England att sända över 135,000 pund sterling till Rom, utbröt i landet oroligheter, som ytterligare ökades till följd av missväxt. Man ville ersätta den monarkiska regeringen med ett utskott av lantadeln, vilket också lyckades. Lantadelns ledare var greven av *Leicester*. Han vann en fullständig seger över kungen och stödde sig på folket för att hålla sig kvar. Så sammankallade han den 20 januari 1265 ett parlament, dit också borgare hörde. Så tidigt redan uppkom i England parlamentarismen. Leicester kunde emellertid inte hålla sig kvar och kungamakten kom åter till rodret. England förde alltjämt krig, än med Frankrike, än med Skottland, än med de inre fienderna. Mycket ofta tillfångatogs och avrättades fältherrar, kronans rådgivare och statsmän.

År 1343 vart parlamentet uppdelat i ett *överhus* och ett *underhus*. Till det första hörde prelaterna och baronerna, till det senare grevskapsriddarna och städernas borgare. Parlamentets rätt till skattebeviljning och lagstiftning erkändes. Det kom sig därav, att konungen behövde de olika stånden för sin krigföring och därför också måste medge dem rättigheter.

Under 1300-talet vägrade parlamentet påvedömet dess vittgående rättigheter och bland folket kom det under kyrkoherden och professorn Johan Wycliff till en rörelse mot påvedömet. Wycliff stödde sig på den kristliga kommunismens idéer. Han krävde av prästerskapet, att det skulle leva lika torftigt som de mindre bemedlade bönderna. Påven bannlyste honom som ”utpressare”. De ur-kommunistiska idéerna tände eld i den fattiga, undertryckta befolkningen, som sjöng versen:

”När Adam plöjde och Eva spann,
var fanns väl då en adelsman?”

Den kristligt-kommunistiska rörelsen undertrycktes med våld. Men bondebefolkningen blev så förbittrad genom skattetrycket, den omåttliga utsugningen och tvångsarbetet, att den i juni 1381 gjorde en våldsamt resning under ledning av tegelbrännaren Wat Tyler. En tjänsteman hade begått sedlighetsförbrytelse mot Tylers lilla dotter. Tegelbrännaren hade slagit ihjäl honom och ställde sig i spetsen för de upproriska bönderna, som drog till London och besegrade adeln. Till sist slogs upproret ned; 1,500 av upprorsmännen mördades. Det katolska prästerskapet hade mycket brått att förklara böndernas resning som resultatet av brytningen med påvestolen, varpå den besittande klassen av fruktan för en ny revolution underkastade sig påvedömet. En tid av mörkaste reaktion följde. Prästerskapet inledde kättarförföljelser för att fullt utbygga sitt värde. Envar ansågs för kättare, som inte sjönk ned för en helgonbild och kysste den eller underlät att göra något tecken av vördnad, då en procession nalkades. T. o. m. innehavet av en bibel på engelska språket ansågs som kätteri, och om det romerska prästerskapet fick man inte säga ett förklenande ord. Snart flammade många kättarbål. Kättardomarna hade fullt göra med att döma de skyldiga. Alldenstund vederbörandes förmögenhet indrogs och angivaren fick tredjedelen, hopades angivelserna för kätteri.

Brittiska feodaladelns ställning rubbades starkt genom inbördeskriget mellan den *vita* och den *röda rosen*, som varade över 30 år. Adeln delade sig i två fraktioner och stred om väldet, vilket förde till den gamla adelns nästan fullständig förintande och gav kungadömet stor makt.

Till följd av sitt gynnsamma läge kom England redan tidigt in i världshandeln, vilket gynnade kapitalismens uppkomst. Med det kapitalistiska produktionssättet undergrävdes slutligen feodalismens och prästerskapets välde. Även humanismens världsåskådning, strävan efter rent mänsklig bildning, bröt sig väg. Konst och vetenskap uppbyggdes på renässansen (antikens

pányttfödelse). Man gick tillbaka till den gamla grekiska litteraturen. En av de mest betydande humanisterna och förkämparna för borgardömet var Thomas More. Han föddes 1480 [1478?] i London. Redan tidigt studerade han de grekiska tänkarna. Särskilt sysselsatte han sig med Plato, vars ideal var den kommunistiska statsformen. Tjugusex år gammal kom Thomas More i parlamentet, där han genom sitt uppträdande skaffade sig konungens onåd, så att han måste dra sig tillbaka från det offentliga livet. När 1509 en ny kung kom på tronen, blev More underdomare i London. Under denne kungs och hans anhängares slöseri led det arbetande folket mycket, och däröver var More upprörd. Han skrev en bok Utopia. Det var en statsroman, vari författaren visade upp, hur illa England var regerat, och hur lyckligt det kunde bli under förnuftig regim. More framställde *privategendomens upphävande* som mänsklighetens mest eftersträvansvärda mål. Boken väckte stort uppseende. Sedermera vart Thomas More anställd vid hovet och uppnådde de högsta hedersposter. Då han inte kunde godkänna de härskandes politik, blev han emellertid åter störtad. När reformationen kom även till England försökte de härskande ivrigt bryta det katolska prästerskapets välde för att kunna *konfiskera kyrkogods*, det var nämligen huvudsyftet. More motsatte sig denna politik, han var katolik och av politiska såväl som ekonomiska skäl emot reformationen. Denna skulle öka kungens makt, och det ville More inte. För förment högförräderi dömdes han till döden.

Den tidens straffmetoder karakteriseras av domen, som hade följande lydelse: ”Han skall föras tillbaka till Towern (fängelset) med sheriffens hjälp och därifrån släpas genom City från London till Tyburn, där upphängas tills han är halvdöd, därefter skäras ned medan han ännu är vid liv, så skall man skära av hans könsdelar, sprätta upp magen, slita ut tarmarna och sedan bränna dem. Därpå skall man kvartera (fyrdela) honom och sätta upp en av de fyra delarna på vardera av de fyra portarna till City, men huvudet på Londonbron.” Konungen ”benådade” More till halshuggning och den 6 juli 1535 avrättades han. Katolska kyrkan förklarade honom, den utopiske socialisten, år 1886 för helgon.

Genom parlamentsbeslut gjordes konungen nu till engelska kyrkans överhuvud, och så började man dra in kyrkogods. Detta var reformationens huvudsyfte. När det arbetande folket insåg detta, reste det sig, men upproret undertrycktes. Storbritannien bestod av tre självständiga stater. På 1600-talet underkuvades Irland av England och erövrarens hårda fot har ända till i våra dagar trampat på det irländska folket. Föreningen med Skottland ägde rum på 1700-talet. Dessa länder, England och Skottland, har ofta fört krig med varann.

I mitten av 1600-talet var England ännu huvudsakligen agrarstat. Lantarbetarna tyngdes av undantagslagar, inom industrin fanns lång lärlingstid och arbetslönens höjd såväl för stads- som lantarbetare bestämdes av fredsdomaren. Det uppkom en religiös-social sekt, vars anhängare kallade sig *puritaner*, och som man kan beteckna som förkämpar för det uppåtsträvande borgardömet. De ville visserligen ur kyrkan avlägsna sista resterna av katolska bruk, men vad de väsentligen strävade efter det var mer ekonomisk och politisk frihet. Därför bekämpade de enväldet i staten. Puritaner fanns det i alla lager av befolkningen. Sekten blev snart en makt, den hade också talrika anhängare i parlamentet, som i allmänhet inte kunde fås att medge penningbevilningar. Kung Jakob I, som hade att föra ett krig med Spanien, behövde stora summor, och det kom därför till slitningar mellan honom och parlamentet. När han dog 1625, efterlämnade han riket åt sin son *Karl I*, under vars regering motsättningarna skärptes. Medelpunkten för de radikala rörelserna i engelska revolutionen var *the levellers* (likhetsmakarna). De krävde folklig regering, allas likhet inför lagen och för den enskilde ovillkorlig samvets- och trosfrihet. Ledare för rörelsen var John Lilburne, som var son till en godsägare och redan som köpmannalärling i London deltog i den revolutionära rörelsen. Han gick långt utöver den besittande borgarklassens revolution och var representant för de undre folklagren, för vars krav och rättigheter han stred

djävrt, oförfärat och framför allt med stor seghet. Ehuru han var synnerligen häftigt förföljd av reaktionen och flera gånger även av borgardömet samt ofta måste hålla till godo med fängelse, ingrep han alltjämt på nytt som äkta revolutionär i striderna.

De härskande i England, med kung Karl I i spetsen, understödde i Frankrike kampen emot hugenotterna, vilka bekämpade enväldet och ville göra slut på påvemakten. Häremot gjorde sig i England en borgerlig opposition gällande. Man fruktade, inte alldeles med orätt, att sedan den franska hugenottrörelsen slagits ned skulle det i England på nytt komma en period av klerikal reaktion. Det beviljade kungen tullen bara på ett år, varpå det upplöstes. Kungen försökte nu regera utan parlamentet. Han indrev på olagligt sätt skatter, vilket stötte på motstånd. Kriget i Frankrike utföll heller inte gynnsamt för honom, så att han snart var mör. Efter två år (1628) måste han åter inkalla parlamentet, som nu satte tumskruvar på kungen. Pengar beviljades endast när också erforderliga motprestationer framlades. Denna av det engelska borgardömet representanter använda taktiken tillämpade inte ens de tyska regeringssocialisterna under världskriget. Den engelske kungen måste den gången medge en rad rättigheter, enligt vilka: 1. ingen fri medborgare kunde tvingas att erlägga några som helst skänker, lån, kärleksgåvor eller skatter, som icke fått parlamentets godkännande, 2. ingen fri medborgare kunde mot lagen häktas eller hållas i häkte, 3. soldater vid här eller flotta icke fick tvångsinkvarteras i privathem, 4. inga krigsrättskommissioner mer skulle upprättas. Mellan konung och parlament kom det snart till nya slitningar, därför att konungen upptog olagliga skatter. På nytt upplöstes parlamentet och nu regerade kronan utan de lagstiftande myndigheterna rent författningsvidrigt i hela elva år. I parlamentet hade suttit en jordägare vid namn *Cromwell*. Denne man blev snart ledare för det besittande borgardömet, som kämpade emot enväldet. Kronans tillvägagående framkallade bestörtning i allt vidare kretsar. Puritanerna till-växte i antal, och på så vis skapades en gynnsam jordmån för revolutionen. När de härskande i England försökte att införa den engelska statskyrkoförfattningen i Skottland och här ville fördriva det avancerade borgardömet från kyrkans ledning, utbröt harmen öppet i Skottland. Den fick en sådan omfattning, att de engelska makthavarna icke ens med vapenmakt kunde inskrida framgångsrikt mot upproret. De måste därför ta sin tillflykt till förhandlingar och göra medgivanden. I enlighet med den gamla taktiken ämnade de emellertid aldrig ärligt hålla dessa överenskommelser. De hade bekvämat sig till dem bara därför att de var för svaga militärt. Man ämnade ställa upp en stor här och den skulle så marschera mot skottarna. Härtill behövdes pengar och därför inkallades nu engelska parlamentet, som skulle bevilja de erforderliga penningmedlen. Men parlamentet avböjde att skaffa medlen till inmarschen i Skottland. Åter upplöstes folkrepresentationen och kungen försökte ännu en gång att på författningsvidrig väg indriva skatter, vilket ju måste förstärka oppositionen. Det utbröt ett uppror, så omfattande att Karl I och hans hustru ansåg det för rådligt, att lämna Englands för dem farliga jord. Men nu marscherade skottarna, som stod i förbindelse med engelska oppositionen, in i England. Parlamentet måste åter sammanträda, och konungen utlyste år 1640 nyval, vilka utföll mycket illa för honom. Han måste åter medge folkrepresentationen rättigheter och hålla till godo med en lag, enligt vilken senast tre år efter parlamentsupplösning nytt parlament skulle väljas. Inte heller kunde parlamentet mot sitt medgivande ajourneras eller upplösas. De högsta domstolarna berövades rätten att avgöra ifråga om häktningar och förfalskning av domslut. Även en amnesti tvang parlamentet igenom. Därpå tog det itu med kungen själv, hänvisade till hans olagliga handlingar och fordrade garantier emot att de upprepades. Kungen försökte sig på en våldsåtgärd emot oppositionsledarna, men armén gick inte mer med honom utan stödde parlamentet. Borgarklassen tog likaledes parti för sin representation, och kungen, representanten för den absoluta och feodala makten, måste den 10 januari 1642 ta till flykten. Kronjuvelerna pantsattes för att kunna skapa medel till uppställandet av en här emot revolutionen. Reaktionen ställde upp trupper, men borgarklassen låg heller inte på latsidan. Snart

kom det till strider mellan parlamentets och reaktionens arméer, och de utföll gynnsamt för revolutionen. I dessa drabbningar utmärkte sig Cromwell som härförare. Även Lilburne innehade en befälspost. Flottan ställde sig till parlamentets förfogande, vilket var ett väsentligt stöd för revolutionen. Oppositionen var inget slutet helt utan splittrad i representanter för de välbärgade borgarna och de undre folklagren. De senare var för revolutionens energiska förföljande och satte sig upprepade gånger till motvärn, då representanterna för det moderata borgardömet ville förhandla med konungen. Särskilt hade de undre folklagren stort inflytande i hären, medan parlamentet mest bestod av folk ur de besittande klasserna. Mitt under revolutionen gjorde de moderata åtgärder emot de utpräglade revolutionärens talesmän. Hur tama de förra var, framgår av att parlamentet betecknade som brottslig en flygskrift, som betraktade parlamentet som högsta styrande makt över folket och yrkade på avskaffandet av tionden och handelsmonopol. Bödeln måste uppbränna detta revolutionära papper på offentlig plats. Det gick så långt, att armén måste besätta London och gå emot parlamentet. Ett antal parlamentariker måste också rymma fältet. Representanter för armén och parlamentet förhandlade upprepade gånger, och kravet på *allmänna rösträtten* dök upp, men det besittande borgardömet avböjde bestämt denna, det förvägrade "folk utan egendom och ställning" rösträtten. I armén propagerades också *republikanska* idéer.

I maj 1648 försökte reaktionen ännu en gång få den politiska makten i sina händer. Dess armé marscherade mot revolutionens trupper. Dessa segrade, varpå kungen fann för gott att förhandla. Parlamentet ville göra honom medgivanden, men nu uppträdde åter den demokratiska revolutionshären. Den marscherade in i London och i parlamentet, varur alla opålitliga element avlägsnades. Vad som blev kvar betecknades som "rump-parlamentet". Representanterna för de undre folklagren krävde ett parlament, som skulle vara landets högsta myndighet. Alla statsmedborgare från 21 år skulle kunna utöva rösträtt och vara valbara. Religionsfrihet skulle råda. Tullarna och de indirekta skatterna skulle avskaffas, och man skulle lägga skatt på egendomen och inkomsterna. Sociala institutioner och en folkhär skulle upprättas. Även *kommunistiska* strävanden gjorde sig gällande. Att de inte kunde vinna någon vidare terräng beror på den tidens ekonomiska förhållanden. År 1648 tillsattes en kommission, som skulle rådslå om vad man skulle ta sig för med den under tiden häktade konungen. I januari förklarade denna kommission, att konungen skulle bestraffas som högförrädare. Av en statsdomstol dömdes Karl I till döden och den 30 januari avrättades han. Den 4 januari 1649 förklarade underhuset, att enda rättmätiga källan till all makt vore *folket* och att de av folket valda parlamentsombuden utgjorde den högsta makten i England. Den 6 februari betecknades överhuset som "onyttigt och farligt" och avskaffades. Den 15 februari bildades ett av 41 personer bestående statsråd och den 19 maj 1649 förklarades England av parlamentet som "fri stat", som *republik*. Folkets högsta myndighet skulle vara folkrepresentationen.

I december 1653 upplöstes parlamentet. Cromwell blev republikens *diktator*. Den besittande klassen ville hävda sitt välde och i det syftet skapades en författning. År 1657 dog Lilburne, ett år senare slöt Cromwell ögonen för alltid. Tre år därefter infördes åter monarkin. Man beviljade en civillista, som folket måste uppbringa genom indirekta skatter. Envælde och feodalism var besegrade, men dock inte kraftigt nog, varför den besittande bourgeoisin höll det för ändamålsenligt att ingå en kompromiss med de feodala makterna. Därmed skaffades den uppkommande kapitalismen fritt rum för sin utveckling. De härskande tog mycket snart itu med att utvidga Englands makt. En väldig *rov- och erövringspolitik* började, och proletariatet i England hölls nere tills den ekonomiska utvecklingen hade fortskridit så långt, att arbetarklassen efter hårda strider, som utkämpades under 1800-talets första hälft, tilltvang sig rättigheter.

Den stora franska revolutionen.

I femte århundradet grundade frankernas tyska stam Frankrike, som omfattade det gamla Gallien och Germanien (nuvarande Frankrike och en del av nuvarande Tyskland). Gallien var under antiken kelternas land och stod också under romerskt välde. I nionde århundradet delades Frankrike och därigenom uppstod det nuvarande Frankrike som självständig stat. Det underkuvades av nordmännen, ävenså försökte engelsmännen att slå sig ner där. Erövrarna underkuvade den inhemska befolkningen, vars gamla rättigheter och institutioner avskaffades. Så uppstod *feodalismen*, som länge låg tung över folket. I de uppblomstrande städerna kom det först till en rörelse emot de härskande, särskilt mot kyrkan som var ett av feodalismens huvudstöd. På 1100-talet inträffade *albigensernas* uppror, som undertrycktes i tusentals människors blod. På 1500-talet vann också *reformationen* insteg i Frankrike. Dess representanter kallades *hugenotter*. Först var det de undre folklagren, som rekryterade kämparna mot påvedömet. Så småningom anslöt sig också folk av andra klasser, särskilt borgarklassen, till denna rörelse. Nu var det meningen att bryta ned enväldet. I årtionden strevs det häftigt om makten i staten. Hugenotterna hade blivit så starka, att den absoluta kungamakten inte kunde besegra dem. Man skulle därför mörda dem på en natt, den s. k. Bartolomeinatten. Och år 1572 inträffade så detta fruktansvärda slaktande. I Paris dödades 3,000, i andra städer 20-30,000 människor, men hugenotterna lyckades man inte utrota. Kung Henrik III måste sluta fred med dem, ja, t. o. m. medge dem inflytande på statsaffärerna. Detta gav deras motståndare åter anledning att gå häftigare fram mot hugenotterna. Så bildades Ligan, ett försvars- och anfallsförbund mot hugenotterna, och nu följde nya strider, vari kung Henrik av Navarra mördades, därför att han hade blivit anhängare av hugenotterna. Dessa kunde inte hålla sig i längden. Kungadömet strävade alltjämt att utbygga absolutismen, vilket också lyckades därför att borgardömet ännu var för svagt för att framgångsrikt bekämpa absolutismen. Under konung Ludvig XIV stod det absoluta enväldet på höjdpunkten av sin makt. Prästerskap och adel åtnjöt nästan fullständig skattefrihet, och bägge dessa stånd utsög folket. Adeln satt inne med alla inbringande statsämbeten, och många av dess medlemmar var anställda vid hovet. Detta tillstånd blev i längden odrägligt för folket, och efter Ludvig XIV:s död rörde sig strävan till rättvisare förhållanden. Det kom först till en *litterär* rörelse, med vilken trots alla förföljelser kampen emot enväldet inleddes och vari även kvinnor deltog. Den mest betydande förkämpan var *Rousseau*, född 1712, död 1778. I Samhällsfördraget uppställde han den principen, att människan är född fri. Han påvisade, att samhällets samlade vilja ensam borde vara normgivande, vara högsta lag. Lagarnas syfte vore frihet och jämlikhet. Med jämlikhet förstod Rousseau endast likhet inför lagen, den ekonomiska jämlikheten eftersträvade han ej. Rousseau var den uppåtsträvande borgarklassens andlige förkämpe. Hans läror utövade ett mycket stort inflytande.

Även i Frankrike uppkom det *kapitalistiska* produktionssättet och det behövde svängrum. Enväldet stod i vägen, och den uppåtsträvande borgarklassen *måste* föra kamp emot det. Det feodala produktionssättet var föråldrat och det föll sönder. Kungadömet var av materiella skäl tvunget att understödja det nya produktionssättet med tullar och monopol. Men kungen ville i alla fall behålla den feodala utsugningen, enär han själv var stor jordägare. Större delen av adeln och det högre prästerskapet förde ett ytterst slösande liv, medan det lägre prästerskapet levde i ogynnsamma ekonomiska förhållanden. Adeln gjorde skulder, och staten gav den de mest inbringande ämbetena för att förbättra dess läge. De bäst betalade platserna var hovämbetena. Vid hovet var 15,000 personer anställda. Officersplatserna var likaledes ett adelsprivilegium.

Officerarna kostade årligen 46 millioner livres (1 livre = ungefär 85 öre), medan det blev millioner över åt hela manskäpet. Dessutom uppmuntrades adeln ytterligare med understöd ur statskassan. Den lägre och medelstora adeln på den ekonomiskt efterblivna landsbygden, där

feodalthushållningen ännu fanns alldeles obeskuren kvar, var emot detta system, då den fick vara med och bära statens bördor. Den eftersträvade därför reformer i finansväsendet, och representeranter för denna adel gjorde snart gemensam sak med borgarklassen.

Men inte blott lantadeln blev upprorisk, även bland prästerskapet och i armén jäste det, därför att soldaterna och det lägre prästerskapet var illa avlönade. Adel, prästerskap och armé var vid revolutionens utbrott splittrade. Tredje ståndet utgjordes av kapitalisterna, hantverkarna, bönderna och proletärerna; även detta stånd var splittrat. Handeln var för att avskaffa de gamla feodala institutionerna, men många köpmän höll fast vid sina monopol. Skråväsendet stod i vägen för industrin. Många gesäller kunde inte längre bli mästare och levde i Paris' förstäder i stort elände, medan det ännu gick de tallösa skråmästarna mycket väl. Så fanns det också ett trasproletariat. Under även detta stod bönderna, som måste bära alla de feodala bördorna. De måste betala så mycket skatter, att de till sist lämnade torvan i sticket, flydde in till städerna och här ökade proletariatet. Dessutom hade de alldeles för lite land: bara en tredjedel av hela den franska jorden var i deras ägo, resten av landet tillhörde adeln, prästerskapet och kronan. En författare från tiden före revolutionen beskriver bönderna på följande sätt: ”Vilda djur, hannar och honor, utspridda över landet, svarta, bleka och fullständigt brynta av solen, bundna vid jorden, som de bearbetar med en okuvlig envishet; de har något som liknar en röst och när de reser sig i upprätt ställning, visar de ett mänskligt ansikte — och verkligen, det är människor. Om natten drar de sig tillbaka till sina hålor, där de lever av svart bröd, vatten och rötter.” Bönderna försökte upprepade gånger att avskudda sig sitt ok. De slogs alltid ned, men i förbund med den revolutionärt sinnade stadsbefolkningen lyckades de slita av sig sina kedjor. Småborgare, gesäller trasproletärer och bönder var det, som gjorde slut på det feodala regementet och banade väg för det nya produktionsättet.

Frankrike var i stort finansiellt trångmål. För att komma ifrån detta krävde de olika stånden riksständernas inkallande. Den 27 november 1788 förordnade ett kungligt dekret, att antalet deputerade skulle utgöra minst 1,000 och att tredje ståndets deputerade skulle vara i antal lika många som adelns och prästerskapets tillsammans. Den 5 maj 1789 sammanträdde riksständerna; man skulle emellertid inte räkna efter huvud utan efter stånd, vilket gjorde tredje ståndet rättslöst. Det kom till förhandlingar, och snart insåg tredje ståndets representeranter, att de måste handla beslutsamt; de konstituerade sig därför den 17 juni som nationalförsamling och bestämde, att detta parlament var Frankrikes enda representation. Adel och prästerskap blev förfärade över detta ”egenmäktiga” förfarande, konungen förklarade besluten för ogiltiga, men tredje ståndets representeranter vek inte från sin plats. De beslöt tvärtom att härda ut där, tills de hade tillkämpat sig en författning. Deras ledare var *Mirabeau*, representeranten för den besittande borgarklassen. Han lät hälsa konungen, att tredje ståndets representeranter vore församlade på folkets *befallning* och komme att vika endast för bajonetternas makt. Men absolutismen kände sig i denna stund inte stark nog för att gå fram med vapenmakt. Adel och prästerskap uppgav slutligen sitt motstånd och den 27 juni hölls gemensamt sammanträde. Men snart trodde de reaktionära makterna situationen lämplig att gripa till kontrarevolutionen. De lät omringa parlamentets sessionsal med militär. Men det revolutionära Paris var vaksamt. Det ställde sig genast till nationalförsamlingens förfogande och krävde truppernas tillbakadragande. Kungen grep till svepskälet, att soldaterna hade uppåddats för att skydda nationalförsamlingen. Men när ministern *Necker*, som underhöll förbindelse med tredje ståndet, avskedades, bröt missnöjet ut bland Paris' revolutionärt sinnade befolkning. Det kom till blodiga demonstrationer på gatorna. Militären uppträdde öppet på folkets sida; t. o. m. den kungliga livvakten gick med detta. Soldaterna vägrade helt enkelt att ”skjuta på fader och moder”. Försoningsförsök mellan nationalförsamlingen och de reaktionära makterna började, men de misslyckades. Upproret grep allmänt omkring sig, det revolutionära

folket beväpnade sig. Nationalgardets utskott lät anskaffa 50,000 pikar, från Invalidhotellet skaffade man sig 28,000 gevär samt sablar och 20 kanoner. Kanonerna ställdes upp framför slottet och på broarna. Den 14 juli stormades statsfängelset Bastiljen, som var särskilt hatat därför att där framför allt fasthölls de politiska fångarna. Paris' revolutionära befolkning vidtog väldiga föranstaltningar för revolutionens genomförande; vapen smiddes och barrikader byggdes. Kvinnorna arbetade vid männens sida. Trupperna bearbetades med alla medel för hovpartiet. När man underrättade kungen om, vad som hade hänt, yttrade han, att det vore ju *uppror*. Han fick till svar, att det som skedde vore *revolutionen*. Man höll vid hovet för rådligt att i föreliggande situation visa sig försonlig. Därför skulle trupperna dras tillbaka från Paris och minister Necker återkallas. Bägge åtgärderna gjorde en viss verkan på befolkningen. De reaktionäraste ministrarna avskedades och även Paris fick annan administrativ ledning.

Revolutionen sträckte sig ut över hela landet. I landstormen genomdrev befolkningen demokratiska rättigheter. Kommunalråd och nationalgarden bildades. Därmed grep den revolutionära elden snabbt kring sig bland bönderna. De djupt förslavade och utsugna stackars lantborna reste sig och det var helt naturligt, att de först höll grundlig vidräkning med sina pinoandar. Feodaladelns slott brändes ned och storgodsägarnas gamla urkunder kastades i elden. Natten mellan den 4 och 5 augusti avskaffades livegenskapen; alla fransmän erhöll politisk jämlikhet. Näringsfriheten infördes. De offentliga ämbetena skulle inte längre bara tillhöra de privilegierade stånden och envar skulle kunna förvärva egendom. *Borgardömet*s tid bröt in och parlamentarismen slog sig igenom. Nationalförsamlingen utvidgade sin makt. Men den var beredd att medge kungen rätten att stadfästa eller förkasta lagarna. Det var den revolutionära befolkningen ingalunda med på, och den tog ställning mot nationalförsamlingen. Hovpartiet trodde sig kunna utnyttja denna tvist. Ett medborgarkrig skulle åter föra det till våldet. Därav blev emellertid intet. Den fattiga befolkningens nöd ökades. Bönder föranstaltade en demonstration för bättre föda, vilket förorsakade en kamp mellan folk och militär. Nationalförsamlingen försökte lugna, men hungern ökades, gatudemonstrationerna tilltog och till sist fick kommunalråden rätt att använda våld mot demonstrationerna. Men därmed avskaffades inte hungern, den revolutionära elden ökades bara. Under tiden indelades Frankrike i 83 departement, varje departement i distrikt och varje distrikt i kantoner. Kriminal- och civildomstolar upprättades. Förvaltningsmyndigheterna valdes av folket. Reformerna kostade pengar, och därför blev kyrkans gods förklarade för nationalegendom och sålda till förmån för staten. Bönderna kunde på avbetalning förvärva billig jord. Adel och präster ryckte upp sig till kontrarevolution. De uppbjöd allt för att få trupperna i rörelse mot revolutionen, men soldaterna förblev trogna mot denna. Nationalförsamlingen beslöt sig alltmer för folkväldet, den införde *jurydomstolar* och förklarade, att den ensam ägde rätten att besluta om krig och fred. En del av adeln begav sig utomlands för att mobilisera de utländska makterna emot det revolutionära Frankrike. En annan del arbetade i Frankrike på kontrarevolutionen.

Politiska partier uppstod i form av *klubbar*, som hade satt sig till uppgift att vinna befolkningen för sina syften. Den inflytelserikaste av klubbarna var länge *jakobinklubben*, som hade sitt namn av att dess första sammanträden ägde rum i jakobinklostret. Den bestod först av deputerade från Bretagne, vilka var motståndare till revolutionen, men genom klubben ville erövra folket för sina planer. Senare satte sig de revolutionära krafterna fast i denna klubb och den blev själva högkvarteret för revolutionen. Men det fanns också kungatrogna klubbar, som ville återställa absolutismen. De försökte göra sig populära hos folket genom att utdela livsmedel. Men den revolutionära befolkningen ville inte veta av dem, och till sist måste de stängas. Kontrarevolutionära element sökte förmå konungen att fly, varför nationalförsamlingen träffade föranstaltningar däremot. Mirabeau dog den 2 april 1791. Kontrarevolutionen var ännu alltjämt i rörelse, och nu marscherade även det gamla Europas arméer — Österrikes, Tysklands, Schweiz',

Sardiniens och Spaniens — emot det revolutionära Frankrike. Nu trodde sig konungen kunna fly med sin familj. Flykten misslyckades. Konungen häktades och måste med sin familj återvända till Paris. Mot den yttre fienden mobiliserade man 100,000 man. Likaså befäste man gränserna. Folket krävde en ny nationalförsamling, vilken också kom till stånd och den 1 oktober 1791 höll sitt första sammanträde. I det nya parlamentet hade redan helt öppet bildats *partier*, där fanns en höger, en vänster och en center. Vänstern var girondistpartiet, som väsentligen representerade borgardömet. I detta fanns en skara verkligt revolutionära folkliga krafter. I enstaka landsändar utbröt en kontrarevolution, mot vilken åtgärder måste vidtas. Den 9 november 1791 beslöt nationalförsamlingen, att de på andra sidan gränsen samlade fransmännen (flydda medlemmar av adeln, officerare och präster) skulle anses som misstänkta för sammansvärjning mot fosterlandet och om de den 1 januari 1792 ännu vore samlade skulle man behandla dem som sammansvurna, avkunna dödsstraffet över dem och efter det man dömt dem frånvarande dra in deras gods till staten. Kungen hade alltså kvar sin veto-rätt, och han vägrade att underteckna besluten mot adeln. Det kom åter till stormande folkdemonstrationer, och girondisterna krävde konungens avsättning. Ledare i denna rörelse var *Marat*, *Robespierre* och *Danton*. Ett väpnat uppror skulle störta tronen, och det lyckades också. Monarkien besegrades, kungen sattes i fängelse och förordningarna mot adeln trädde i kraft. Alltjämt var det det revolutionärt sinnade folket, som genom sin beslutsamhet förde revolutionen vidare. Småborgarna och proletärerna, revolutionens avantgarde, övertog den kommunala ledningen i Paris. Preussarna trängde under tiden in i Frankrike; nu gällde det att segra över den yttre och inre fienden, och därför tog man itu med dem med energi. Häktningar och avrättningar ägde rum, vilka ogillades av nationalförsamlingen, men det brydde man sig inte om. Även den yttre fienden slogs tillbaka, så att revolutionen räddades och kunde föras vidare.

Den 21 september 1792 sammanträdde nationalkonventet. Kungadömet avskaffades och Frankrike förklarades för republik. Man införde en ny tideräkning, från franska republikens första år. Även infördes en ny kalender. Ett nytt parti, *Berget*, bildades. Det hade sitt namn av att det satt längst upp på de högsta platserna i parlamentet. Detta parti uppträdde radikalare än girondistpartiet och hade förbindelser med jakobinklubben. Ledare för det nya partiet var *Marat* och *Robespierre*. Med konungen gjorde man processen kort: han anklagades för högförräderi. Anträffade dokument bevisade, att konungen hade underhållit hemliga förbindelser med Europas gamla makter för att förinta revolutionen. Konventet dömde honom med 26 rösters majoritet till döden, och den 21 januari 1793 avrättades han. Detta blev åter en förevändning för de yttre och inre fienderna att med förstärkta krafter gå till storms mot det revolutionära Frankrike. I Vendée reste sig de kontrarevolutionära, vilka understöddes från utlandet, särskilt England. Konventet måste ta i kraftigare för att rädda revolutionen. I armén vidtogs energiska åtgärder. Konventet tillsatte ett välfärdsutskott, bestående av tio personer. Det kom till åtgärder mot girondisterna, som motsatte sig revolutionens genomförande. Häftiga strider uppstod mellan jakobiner och girondister. Den småborgerliga och proletära befolkningen höll med jakobinerna, vilka med alla medel ville fullfölja revolutionen. Man krävde också åtgärder mot dyrtiden, varpå *maximipriser* för livsmedel fastställdes. Paris' revolutionära befolkning trängde in i parlamentet för att avlägsna girondisterna därur. Hundra stycken måste avlägsna sig och 22 girondister ställdes under åtal. En flicka vid namn Charlotte Corday dödade Marat, i vilken man såg ledaren för dessa revolutionära strävanden. Attentatsföröverskan avrättades. Det kom till väldiga kontrarevolutionära uppror på landsbygden. Revolutionen hävdade sig, men endast därigenom att småborgare och proletärer grep till *diktaturen* och med största hänsynslöshet tog itu med dess fiender. Talrika girondister avrättades, drottningen måste bestiga schavotten, revolutionen kunde föras vidare endast genom blodiga åtgärder. Man måste ge folket mer rättigheter, så fick det en demokratisk författning, som det krävde. Den katolska gudstjänsten avskaffades och ersattes med Förnuftets dyrkan. Allt fler av

revolutionens fiender dog för bödelns hand. Robespierre blev president, den besittande bourgeoisin använde situationen till att skamlöst förrika sig. Korruptionen grep omkring sig. När Robespierre ville ingripa däremot, blev han och hans vänner häktade den 27 juli. ”Rövorna har segrat!” ropade revolutionsledaren, då han greps. Därmed menade han det byteslystna borgardömet. Robespierre avrättades. Småborgarnas och proletärernas välde fick sitt slut. Bourgeoisin kom till styret. Den såg ju också i revolutionen bara ett medel att få i sin hand den politiska makten för att kunna suga ut de undre lagren. Redan under revolutionens första tid försökte den pålägga småborgarna skattebördorna. Proletärerna fick ingen föreningsrätt. I de stora partierna var olika klasser representerade, därav kom de olika strömningarna inom varje parti. Bönderna, som hade fått jord, förlorade allt intresse för revolutionen. Så stod snart småborgare och proletärer ensamma, och därför måste de duka under. De reste sig ännu en gång år 1795, men slogs ned och författningen av 1793 avskaffades. Valrätten ändrades, det upprättades ett tvåkammerssystem och ett direktorium valdes. Kommunisten *Baboeuf* ville upprätta den kommunistiska samhällsordningen, men planen kunde inte lyckas. Baboeuf avrättades.

En väldig klasskamp hade nått sin avslutning. Vid revolutionens utbrott hade breda lager ett gemensamt mål: enväldets avskaffande och erövringen av politiska fri- och rättigheter. Den politiska makten hade den besittande borgerliga klassen uppnått. De småborgerliga och proletära lagren hade levererat huvudtrupperna till denna kamp; de eftersträvade framför allt förbättring i sitt ekonomiska läge. Då detta hotade bourgeoisins intressen, vände sig denna mot småborgare och proletärer. Så kom det mitt under revolutionen till de häftigaste strider mellan de olika klasserna. Efter bourgeoisins seger ägde ytterligare väldiga yttre strider rum. Till Frankrikes fiender kunde i främsta rummet räknas *den engelska handeln och den engelska industrin*. Bägge fruktade, att det uppstigande franska borgardömet skulle skaffa dem skarp konkurrens på världsmarknaden. Redan i mitten av 1700-talet hade det kommit till strider mellan England och Frankrike om kolonialväldet och världshandeln. Frankrike hade dukat under. När franska borgardömet i den stora revolutionen befriade sig från feodalismens bojar, såg Englands fria borgardöme sin huvuduppgift i att hetsa den reaktionära europeiska koalitionen på halsen på Frankrike. Och planen lyckades till sist. Väl vann de franska revolutionshärarna väldiga segrar, som revolutionerade halva Europa, men till sist förblev dock England segraren. Under Napoleon planerade det franska borgardömet att avskära England från den europeiska marknaden genom kontinentalspärren. Engelska varor skulle inte få införas. Den som inte gick med Frankrike, mot den förklarades krig. Den franska industrin erhöll väl nya avsättningsområden, men priserna för kolonialvaror gick enormt i höjden, därför att de engelska fartygen inte kunde gå in i de europeiska staternas hamnar. Detta låg emellertid inte alls i deras intresse, och Ryssland trodde sig därför först vara i tillfälle att bryta med Frankrike. Fälttåget mot Ryssland gav de franska härarna de första avgörande nederlagen. Åren 1813 och 1814 blev de fullständigt slagna. Frankrike besegrades; som de egentliga segervinnarna framträdde Englands industri och handel, vilka nu kunde översvämma världen med sina varor. England började sitt obegränsade världsvälde, för vilket halva Europa hade kämpat.

De gamla europeiska makterna återställde monarkismen i Frankrike. Det absoluta kungadömet hade man visserligen för all framtid vridit nacken av. Bourgeoisin måste medges rättigheter. Men reaktionen strävade alltjämt att utbygga sin position. Därför kunde sammanstötningar med bourgeoisin inte undgå. Denna tillgrep till sist skattevägran, varpå de maktägande försämrade rösträtten till deputeradekammaren. I juli 1830 kom det till en öppen sammanstötning. En barrikadstrid rasade i Paris, och de kungliga trupperna gick över till borgardömet. Detta segrade med arbetarklassens hjälp, konungen avsattes, och hertig Ludvig Filip av Orléans gick med på att bli borgarnas konung. De undre folkklasserna förblev utan inflytande, vilket tvang dem till att

träda i opposition mot bourgeoisin. Det kom under de närmaste åren till uppror och strejker. På denna grundval av allmänt missnöje framväxte den utopiska socialismen, som emellertid anbefalldes fredliga medel. Det inträffade år av missväxt och handelskriser, som också drabbade en del av bourgeoisin och hos denna alstrade en revolutionär stämning. I februari 1848 kämpade denna del av borgardömet tillsammans med arbetarna emot monarkin och de bakom denna stående krafterna. Konungen måste avgå; en ny regering kom, men i denna hade borgarna majoriteten. Väl proklamerades republiken, men arbetarna, som hade kämpat med, fick ännu en gång ingenting med av segern. Det gav dem anledning att i juni 1848 gå i självständig kamp mot bourgeoisin, varvid de dukade under. De kunde inte segra därför att de som klass ännu var för lite utvecklade. Till och med småborgardömet trädde på bourgeoisins sida. Det ville hellre ha den makten, bara det slapp arbetarklassen. Det segerrika borgardömet sam i arbetarblod. Tusentals värnlösa fångar mördades. Bourgeoisin härskade nu oinskränkt, men arbetarklassen växte och tvangs alltmer in på de politiska och ekonomiska stridernas väg.

Tyska revolutionen 1848.

Så länge världshandelns väg gick genom Tyskland, blomstrade handel och näringar. Men detta ändrade sig efter upptäckten av Amerika och sjövägen till Ost-Indien. Nu kom de europeiska länder till ledningen, som låg vid Atlantiska oceanen eller i dess närhet. Därav också Englands, Spaniens, Nederländernas uppsving och Tysklands tillbakagång. Därpå följde ytterligare *trettioåriga kriget*, som förvandlade de tyska områdena i ruiner och gav den tyska folkkraften de värsta sår. Kriget slutade med alla krigförandes allmänna utmattning. Den ideologiska förklädningen för detta rov- och plundringskrig var — *religionen*. Frankrike och Sverige kunde kapa åt sig tyska områden. Tyskland förblev splittrat i småstater. Ett försök av Wallenstein att skapa enhetsstaten hade misslyckats. Så sakta började emellertid också i Tyskland utvecklingen gå framåt. Så utbildade sig ur Mark Brandenburg *Preussen* som en större statsbildning. Största delen av Preussens randområde var visserligen hoprövat. Området öster om Elbe hade på 1100-talet ännu många träsk och urskogar; det stod under slaviskt välde, och tyska bönder, som hade frigivits västerut av sina herrar, slog sig ned i öster och gjorde landet beboeligt. Bönderna var att börja med personligen *fria*. De hade endast att betala tiondena, en måttlig ränta och offentliga avgifter till landsfurstarna, prästerskapet och riddarna. Senare utvecklade sig därur ett beroende, som blev alltmer tryckande. Riddarväsendet bredde ut sig och fick allt större makt. Riddarna köpte rättigheter av fursten, de erhöll domsrätt över bönderna och de beroendes prestationer. Adeln strävade efter det oinskränkta väldet i landet. Den fick också stor makt, och den första Hohenzollern-furste, som beträdde Mark Brandenburg, hade i uppdrag att bekämpa riddarnas härsklystnad. Hohenzollernarna måste länge föra kamp mot den feodala adeln. Mark Brandenburg har blivit stort genom erövringar. Brandenburgarna utvidgade sitt välde över hela Nord-Tyskland och åt andra hållet ända över Rhen. 1609 tillföll ordensstaten Preussen Brandenburg. Fredrik II erövrade senare med sin här Schlesien.

Århundraden igenom höll sig *enväldet*. Folket hade intet inflytande på lagstiftningen och förvaltningen, och långsamt reste sig den tyska *bourgeoisin* och sökte göra sig gällande. Den *klassiska litteraturens* uppkomst var början till den borgerliga befrielsekampen. Herder, Lessing, Goethe, Schiller har här inlagt odödliga förtjänster. Kant var representanten för den klassiska filosofien, den filosofiske förkämpan för det uppåtsträvande borgardömet.

Så kom franska revolutionen och år 1792 mobiliserade Österrike och Preussen mot den revolutionära Frankrike. Men revolutionshärarna slog angriparna tillbaka och de begagnade sig härvid av ett nytt stridsätt, som först hade brukats i de amerikanska befrielsekrigen. Mot de besoldade

soldaterna, som drog i striden i slutna led, kämpade man i upplösta skyttehopar, vilket gav en stor överlägsenhet över motståndarna. Preussen slöt 1795 i Basel fred med Frankrike och avstod vänstra Rhen-stranden. 1806 och 1807 ägde Frankrikes krig mot Preussen rum. De besoldade preussiska arméerna led förintande nederlag, och Tilsitfreden kom till stånd under hårda villkor för preussiska staten. Nu infördes reformer i Preussen. Oktober-ediktet utfärdades.

Stadsförordning skapades. Även avskaffades böndernas ärftliga underdånighet. Men godsägarna behöll emellertid ännu vittgående rättigheter. Reformator på detta område var friherre von Stein, mot vilken riktade sig de härskande kretsarna, som ville hålla fast vid det gamla systemet. Stein störtades, begav sig senare till Ryssland och ledde därifrån Preussens resning mot främlingsväldet, som tyngde svårt på befolkningen. Även på det militära området genomfördes under Scharnhorst reformer. Den gamla regimen hade visat sig oduglig. Även efter Frankrikes nederlag, efter de s. k. befrielsekrigen, förblev Tyskland splittrat i små stater. Reaktionen fortfor att härska. I produktionen var smådriften den förhärskande och först så småningom uppkom den kapitalistiska produktionen. På det andliga området gick det framåt. Efter Kant kom Fichte och Hegel. Om Kant hade lärt utvecklingen i naturen, så bevisade Hegel utvecklingen i *historien*. Mänsklighetens historia är enligt honom en process från lägre till högre.

År 1830 utbröt i Paris en revolution. Kungadömet, som åter hade satt sig fast efter Napoleon, avskaffades. Två år senare kom i England en valreform, som visserligen inte sträckte sig till arbetarklassen. Men denna hade man redan år 1824 måst medge föreningsfrihet. I London bildades arbetarförbund, som krävde allmän rösträtt. Frankrike upplevde det borgerliga kungadömet period. Nu kom de utopiska socialisternas tid, vilka träffande kritiserade den bestående ordningens missförhållanden och utarbetade idealsamhällsplaner. Men de visste inte, hur de skulle förverkliga dessa projekt. År 1834 grundades den *preussisk-tyska tullföreningen*. Talrika tuliskrankor inom det tyska området föll, och detta befördrade handelns utbredning. Likaså bidrog byggandet av järnvägar till att höja de ekonomiska förhållandena. Talrika borgerliga krafter eftersträvade "Tysklands enhet och frihet", vilket dock ansågs vara för statens säkerhet farliga saker, så att betydande män måste fly till utlandet. Ett litterärt liv började, och snart visade sig också ansatser till *den självständiga proletärrörelsen*. *Wilhelm Weitling* agiterade för sina idéer. Han skilde sig från de utopiska socialisterna därigenom att han påvisade, att arbetarklassen kunde befria sig endast om den gjorde det själv, och inte genom försoning, överbyggnad av motsatserna, utan genom kamp.

År 1840 kom en ny preussisk kung på tronen. Borgardömet hoppades, att nu skulle det efter kriget 1813-1815 givna författningslöftet infrias. Men det fick uppleva en ny desillusion. *Johann Jakoby* i Königsberg krävde i sin flygskrift *Fyra frågor av en ostpreussare* en författning, vilket emellertid inte lyckades få honom fälld. Den preussiska staten råkade mycket snart i finansiella svårigheter. En lag av år 1820 bestämde, att nya skatter eller ett nytt lån måste beviljas av den "kommande" folkrepresentationen. Det gav kungen anledning att inkalla provinsiallantdagarna till Berlin och låta dem sammanträda som förenad lantdag. De skulle ge det önskade medgivandet till ett lån, vilket de emellertid inte gjorde. De krävde tvärtom *konstitutionen* i stället för enväldet. Under tiden framväxte med industriens stärkande en klassmedveten internationell proletärrörelse, vars ledare blev Marx och Engels. I Köln utkom från den 1 januari 1842 en tidning för politik, handel och industri, *Rheinische Zeitung*. Den var organ för Rhenlands-industrin och ville förmå regeringen till tidsenliga reformer, som skulle ge industrin rörelsefrihet. Marx (född den 5 maj 1818 i Trier) inträdde efter avslutade studier i denna tidnings redaktion. Här lärde han känna motsättningarna mellan härskande samhälle och proletariat. *Rheinische Zeitung* undertrycktes 1843, varpå Marx begav sig till Paris och, utvisad därifrån, till Brüssel. Här arbetade han i tre år tillsammans med Engels, som (född den 28 november 1820 i Barmen) är av nästan lika stor

betydelse för socialismen som Marx.

Det fanns ett De rättfärdigas förbund, vilket år 1847 blev *Kommunisternas förbund*. Marx och Engels återgav dess syften i *Kommunistiska manifestet*, som blev den vetenskapliga socialismens första grundläggande skrift. Några år tidigare hade det kommit till uppror bland Schlesiens vävare. Proletariatets elände var stort. Lyon (Frankrike) och Manchester (England) hade redan mycket tidigare haft hungeruppror.

År 1848 bröt slutligen revolutionen ut. Den gynnades av en handelskris år 1847, ävenså kan man anteckna en missväxt. I Tyskland befann sig borgarklassen i fullständigaste jäsning och när i Paris i mars 1848 borgarkungadömet avskaffades, utbreddes sig den revolutionära rörelsen hastigt till de tyska områdena, medan i England *chartisterna* utvecklade en särskilt livlig propaganda för sina fordringar. De gick huvudsakligen i breschen för den *allmänna, lika och hemliga rösträtten* för att med den skaffa folkmassorna tillbörligt inflytande på lagstiftningen. I de tyska separatstaterna ville borgardömet genomföra författningen och stödde sig härvid på proletariatet. Det kom till uppror i de enskilda staterna, i *Wien* och i *Berlin*. Upproren var framgångsrika. I en skrivelse lovade preussiske kungen en konstitutionell författning på bredaste grundval och en folklig vallag. I lagen av den 9 april 1848 fastställde den förenade lantdagen grunddragen av den nya författningen: *pressfrihet* utan borgen, *jurydomstolar* även för politiska brott, domarkårens oberoende, *fri förenings- och församlingsrätt*, åtnjutande av stats-medborgerliga rättigheter utan hänsyn till den religiösa bekännelsen och till sist försäkran, att allt utfärdande av lagar, alla budgetregleringar och skatteutkrävningar skulle vara beroende av de kommande folkrepresentanternas bifall. Så kom lagen av den 8 april om den allmänna, lika, hemliga och indirekta rösträtten till parlamentet, vilket i samförstånd med kronan skulle fastställa den nya statsförfattningen.

Under tiden hade i Frankfurt am Main sammanträtt en av representanter för de besittande klasserna sammansatt församling, som ville skapa ett *enigt Tyskland*. Majoritet i detta hade liberala advokater och professorer. Folket väntade av församlingen ifråga, att den skulle handla som högsta lagstiftande makt för hela Tyska förbundet, men den gjorde ingenting för att göra sig gällande. Preussen och Österrike lät konstitutionella parlament sammanträda, i vilka huvudsakligen den liberala bourgeoisin hade majoriteten. I dessa korporationer utvecklade sig händelserna nästan likadant som i Frankfurt.

Revolutionen av 1848 föranledde också Polen att kräva återställandet av sitt land inom gränserna av den gamla polska republiken före 1772. Ett uppror av polackerna slogs ned. Då uppkom idén att av de 22 millionerna polacker, de 45 millionerna ryssar, de 8 millionerna serber och bulgarer bildar en slavisk förening för att tränga tillbaka turkarna, ungrarna och tyskarna från slavisk mark. Men den planen betydde återigen intet annat än den civiliserade Västerens underkastelse under den barbariska Östern. Den skulle bara förstärkt Rysslands makt och den blev icke förverkligad.

I juni 1848 reste sig i Paris arbetarna emot bourgeoisin. De hade deltagit i störtandet av borgarkungen, men fick ingenting för det, därför att borgardömet ensamt ville njuta frukterna av segern, som den huvudsakligen hade proletariatet att tacka för. Arbetarklassen uppträdde här för första gången självständigt. Dess aktion misslyckades. Det uppstod gatustrider, i vilka proletärererna led nederlag. Dessa nederlag gav reaktionen i Tyskland och Österrike mod att återinföra de gamla förhållandena. Bourgeoisin sökte alltmer anslutning åt höger. Barrikadstrider i Frankfurt am Main, Baden och Köln slogs ned. Wien inneslöts på hösten av 60,000 man trupper och det kom till strid, som slutade med revolutionärernas nederlag. Nationalförsamlingen i Frankfurt gjorde fortfarande ingenting annat än skickade ut kommissarier till Wien. En av dessa

delegerade *Robert Blum*, deltog i kampen, blev tillfångatagen, dömdes av krigsrätt till döden och fysiljerades.

Även i Preussen reste sig reaktionen. Ministrarna avskedades och ersattes med reaktionärer. När parlamentet protesterade däremot, ämnade man förlägga det till staden Brandenburg för att kunna undandra det Berlin-massornas understöd. När det därpå förklarade, att utan sitt eget medgivande kunde det inte förflyttas, ryckte greve Wrangel med 40,000 soldater in i Berlin, varpå så parlamentet upplöstes och Berlin förklarades i belägringstillstånd. Parlamentet anbefalldes skattevägran, men rådet följdes icke. Genom ett kungligt förordnande infördes en ny författning såväl som tvåkammerssystem. De icke självförsörjande, ungefär 700,000 man, berövades rösträtten. I Österrike återställdes i mars 1849 enväldet. Parlamentet i Frankfurt am Main hade under tiden utarbetat en riksförfattning och valt kungen av Preussen till tysk kejsare. Men Fredrik. Vilhelm IV antog inte valet, varpå Frankfurt-församlingen den 12 april beslöt att riksförfattningen vore lag och måste genomföras. Det var signalen till nationalförsamlingens konflikt med de tyska regeringarna. Borgardömet gick i breschen för Frankfurt-församlingen. I Sachsen, Rhen-Preussen, Westfalen, Pfalz, Württemberg, Baden och andra delar av Tyskland inträffade uppror, vilka emellertid slutade med nederlag för revolutionärerna. Många frihetskämpar måste fly till utlandet; särskilt begav sig tusentals till Schweiz, där emellertid regeringen gav efter för de tyska regeringarnas tryck och utvisade dem. Flyktingarna reste då till *England*, och där kunde de slå sig ned.

År 1848 framkallade också i de tyska staterna en självständig arbetarrörelse. Den 25 augusti 1848 sammanträdde en arbetarkongress, lönestrider utkämpades och i Köln grundade Marx och Engels *Neue Rheinische Zeitung*, som undertrycktes år 1849, varpå Engels deltog i upproret i Baden och senare tillsammans med Marx slog sig ned i England, där bägge fann ett hemvist för sina vetenskapliga arbeten. Reaktionen i Preussen sökte noga befästa sitt välde. Allehanda reaktionära lagar utfärdades. Lagen om belägringstillstånd, som kom till användning under världskriget 1914 — 1918 och som regeringssocialisterna betjänade sig av i revolutionen, härstammar från denna tid. Vidare återinfördes krets- och provinsiallantdagarna, liksom godsägarnas polisrätt. År 1854 kom en undantagslag mot lantarbetarna, och förbundsdagen i Frankfurt am Main — där Bismarck var preussisk gesandt — uppfordrade de tyska regeringarna att upplösa arbetarföreningarna och inte tillåta att några nya sådana föreningar grundades.

Men den *ekonomiska utvecklingen*, framstegets hävstång, förde trots de reaktionäras alla bemödanden till insikten, att reformer och en enhetlig stat vore nödvändiga. Så blev tullföreningen inte avskaffad utan i stället utbyggd. År 1858 vart prinsen av Preussen regent och han försökte få borgerliga att inträda i regeringen. Valen till parlamentet skaffade liberalismen större inflytande. Det tyska framstegspartiet hade år 1861 redan 161 mandat. Det trädde i opposition mot regeringen, som krävde större anslag för en härorganisation. Parlamentet upplöstes men efter nyvalen skärptes konflikten. År 1862 avslog majoriteten av de deputerade medlen för en omorganisation av hären. Regeringen genomförde emellertid sitt program utan parlamentets bifall.

Vid denna tid uppträdde *Ferdinand Lassalle*, som påvisade, att författningsfrågor icke är rätts- utan *maktfrågor*. I de maktförhållanden, som förefinns i landet, består statens verkliga författning. Framstegspartiet arbetade med protester och resolutioner, vilket vore till ingen nytta. Ville partiet avskaffa skenkonstitutionalismen, så måste det inställa förhandlandet med regeringen, till dess att denna upphörde att ge ut pengar på författningsvidrig väg. Framstegspartiet vägrade att följa Lassalles råd. Arbetarklassens självständiga uppstigande började, och Lassalle blev dess i intim korrespondens med Marx och Engels stående ledare. År 1863 är tyska socialdemokratins födelseår.

År 1862 blev Bismarck preussisk ministerpresident. 1864 kom kriget mot Danmark, som efter fälttåget måste avträda Slesvig-Holstein. Preussen hade gått tillsammans med Österrike. Men preussiska regeringen ville bli kvitt Österrikes starka inflytande, två år senare utbröt kriget mot Österrike, vilket vart helt kort men ledde till införlivande av medeltyska områden i den preussiska staten, varvid enskilda landsdelar förlorade sin självständighet och sina furstar. Den 3 juli 1866, samma dag som slaget vid Königgrätz, ägde valen till preussiska deputeradekammaren rum. De utföll under krigsstämningen med ett nederlag för framstegspartiet. Författningsstriderna fick därmed sitt slut. Regeringen hade segrat, och dessutom splittrade sig till på köpet framstegspartiet. Av den större halvan uppstod nationalliberala partiet.

Nordtyska förbundet skapades och rösträtten till dess parlament var lika och allmän. Regeringen trodde sig först på allvar kunna gå emot bourgeoisin, om den skaffade massorna mer inflytande. Men arbetarrörelsen stärktes och förstod förträffligt ta i sin tjänst allmänna rösträtten. Fackföreningsrörelsen tillväxte. År 1866 grundades tyska boktryckarförbundet, andra förbund kom till och år 1868 hölls den första allmänna arbetarkongressen. Året därpå kom också *föreningsförbuden*. En näringsordning skapades, då den uppåtsträvande bourgeoisin behövde en ny juridisk grund att stödja sig på, och denna lag garanterade arbetarna större rörelsefrihet, vilket de måste ha. År 1870 hade med sig kriget mot Frankrike. På det följde Tysklands enande. Detta hade länge varit en nödvändighet, och det skapades på slagfälten. Tyska bourgeoisin hade därmed ett enhetligt område. Nu utvecklade sig handel, industri och näringar, vilket också medförde att arbetarrörelsen stärktes.

Paris-Kommunen.

I tysk-franska kriget 1870-1871 lyckades de tyska trupperna på ungefär en månad besegra det franska kejsarrikets trupper. Men när folket mobiliserades till försvar för sitt land, när miliser och nationalgarden gick ut i kampen, då måste tyskarna kämpa fem månader för att slå ned dess motstånd. Frankrikes härskande klasser upplevde ett sammanbrott. Paris' befolkning ropade på republiken, när Napoleon III hade blivit besegrad och tagen tillfånga. Monarkismen var definitivt slagen i Frankrike. Endast genom svindel hade den ännu en gång kunnat komma sig upp och hålla sig en tid. Nu måste republiken komma, men den var först borgerlig. Tolv representanter för de härskande klasserna sammanträdde till en regering. De var mer rädda för Paris' befolkning än för preussarna, vilka som belägrare stod utanför fästningen Paris' vallar. Regeringen visste, att fästningens fall inte i längden kunde hindras. Men den bedrog befolkningen genom att låta den tro, att Paris vore ointagligt. Också lät den ofta företa vanvettiga utfall. Men på så sätt ville man försvaga nationalgardena, som stod på det arbetande folkets sida och därför hatades av den borgerliga regeringen. *Thiers* var regeringspresident, *Favre* utrikesminister och *Trochu* överbefälhavare. När befolkningen märkte, att man inte kunde lita på regeringen, tillsattes en sidoregering, ett slags folkråd, vars uppgift var att kontrollera regeringens åtgärder till Paris' försvar. Den radikala småbourgeoisin hade det avgörande inflytandet i denna kommitté. När Metz måste kapitulera och underrättelsen härom inträffade i Paris, tog några medlemmar av kommittén regeringen tillfånga. Val ägde rum av en provisorisk regering, som genast skulle förbereda valet av en Kommun. Men regeringen sattes på fri fot och dess första åtgärd var att förbjuda valen, som redan hade utlysts. I en stadsdel hade valen redan ägt rum; de valda blev, där de inte kunde fly, häktade. I slutet av januari 1871 slöts ett vapenstillestånd mellan de tyska och franska härarna, och den 1 mars röstade nationalförsamlingen för de preliminära fredsvillkoren. Franska trupper koncentrerades kring Paris. Regeringen märkte att Paris inte längre var någon säker plats för den, därför flyttade den den 10 mars till *Versailles*. När Paris befolkning fick budskap om fästningen Paris' kapitulation, råkade den i stark jäsning: de väpnade arbetare och borgare, som utgjorde

nationalgardet, var beredda att fortsätta försvara Paris och regeringen försökte avvärja dem, men misslyckades. Paris' arbetande befolkning reste sig, och medborgarkriget tog sin början. Kommunens organ i Paris skrev den 20 mars 1871: "Paris' proletärer har mitt i nederlagen och de härskande klassernas förräderi förstått, att den timma slagit, då de måste rädda situationen genom att ta ledningen av de offentliga angelägenheterna i sin hand. De har förstått, att det är deras högsta plikt och deras absoluta rätt att göra sig till herrar över sitt eget öde och ta regeringsmakten."

Den 26 mars valdes Paris-Kommunen och två dagar senare proklamerades den. Kommunen var sammansatt av de med allmän rösträtt i Paris' olika distrikt valda stadsfullmäktige. Dessa var ansvariga och kunde när som helst avsättas. Kommunen skulle vara en arbetande korporation, utövande och lagstiftande på samma gång. Alltfrån Kommunens medlemmar och ned till yngsta tjänsteman måste den offentliga tjänsten vara avlönad. Samtliga undervisningsanstalter öppnades kostnadsfritt för folket. Domarna valdes; de var ansvariga och kunde avsättas. Även ute på landsbygden skulle självförvaltningen införas. Den stående hären skulle ersättas med en folkmilis. Lantförsamlingarna inom varje distrikt skulle förvalta sina egna angelägenheter genom ett möte av deputerade i distriktets residensstad, och dessa distriktsmöten skulle i sin tur sända deputerade till nationaldelegationen i Paris. Deputeraderna skulle ständigt kunna avsättas och vara bundna av väljarnas bestämda instruktion. Nationens enhet skulle icke brytas utan organiseras genom Kommun-författningen. Kommunen skulle tjäna som hävstång till att omstörta de ekonomiska grundvalarna för klasserna och därmed klassväldet. En rad socialpolitiska åtgärder genomfördes. Så förbjöd en förordning nattarbete för bagare. Pantbankerna avskaffades. Företagarna förbjöds att sänka lönerna. Företagen måste överlämnas åt arbetareorganisationerna. Detta var en förberedande åtgärd för socialiseringen av de kapitalistiska produktionsmedlen. Regeringen arrangerades den 1 april så, att postförbindelsen mellan Paris och det övriga Frankrike skulle upphöra. Den 2 april angrep Versailles-regeringens trupper parisarna. Fångna Paris-soldater sköts ned på platsen; där de togs tillfånga, vilket föranledde Kommunen att tillgripa motåtgärder. Tyvärr räckte dessa inte till. Man varken beslagtogs Paris' bank eller tog itu med att öppna de offentliga arkiven. Banken förfogade över tre milliarder francs, en milliard var ute i cirkulation. Kommunens penningnöd hade utan vidare kunnat hävas, och med arkivmaterialet hade man kunnat påvisa för folket, hur brottsligt det hade regerats. Att börja med stod Kommunen på mycket gynnsam grund. I Paris förklarade sig för den stora gruppen av befolkningen. Professorer, läkare, tekniker, studenter krävde i ett manifest den självständiga Kommunen. Föreningen av industriella och större köpmän uttalade sig för en fri republik och erkännandet av de kommunala friheterna i Paris. I Versailles bestormades regeringen att göra fred med Paris, erkänna de kommunala friheterna och upplösa sig själv, när dess mandat hade utgått.

När kommunalvalen i Paris hade ägt rum, kom det i en rad franska städer till uppror, som emellertid slogs ned av militären. Den 30 maj ägde i hela Frankrike kommunalvalen rum, och de utföll icke till förmån för Versailles-regeringen. När en kongress av de nyvalda kommunalrådsmedlemmarna skulle sammanträda, blev den förbjuden. Därpå proklamerade regeringen belägringstillståndet över hela Frankrike. I april hade en rad strider ägt rum mellan Versailles-regeringens trupper och Kommunens soldater. Den senares härsmakt var betydligt underlägsen den förras armé. Även i maj rasade häftiga strider och den avgörande drabbningen ägde rum i slutet av maj. Paris erövrades, och nu följde ett ohyggligt mass-slaktande av den värnlösa Paris-befolkningen. Under dessa dagar mördades ungefär 25,000 män, kvinnor och barn. Tusenden kastades i fängelse, många tusen kvinnor och barn förlorade sina försörjare och råkade i stort elände. Bourgeoisin tog en förfärlig hämnd. I årtal måste offren försmäktas i fängelserna. Hela den kapitalistiska världen smädade Paris-Kommunen. Men i Tyskland uttryckte dess många

klassmedvetna proletärer på möten sin sympati. Bebel erinrade i riksdagen bourgeoisin om, att kampen i Paris endast vore en liten *förpostfäktning*. Huvudkampen i Europa hade man ännu inte kommit till, och inom få årtionden skulle Paris-proletariatets fältrop: ”Krig åt palatsen, fred åt hyddorna, död åt nöden och lättjan!” vara hela det europeiska proletariatets paroll. Riksdagen skrattade, men tiden har givit Bebel rätt. Marx skrev i april 1871 om Kommunen:

”Arbetarklassens kamp med kapitalistklassen och dess stat har genom kampen i Paris inträtt i en ny fas. Hur än saken må förlöpa, en ny utgångspunkt av världshistorisk betydelse är vunnen.”

Paris-Kommunens historia, som här bara helt kort kunnat antydast, borde just i våra dagar ivrigt studeras. *Lenin* skriver i sina teser om ”borgerlig demokrati och proletär diktatur”, att Paris-Kommunen särskilt tydligt bevisade den historiska villkorligheten och det begränsade värdet av den borgerliga parlamentarismen och den borgerliga demokratin. Just Marx, som mest uppskattade Kommunens historiska betydelse, hade i sin analys av Kommunen påvisat den borgerliga demokratin och den, borgerliga parlamentarismens utsugarkaraktär, hur under dem den undertryckta klassen har rätten att en enda gång under flera års tid avgöra, vilka representanter för de besittande klasserna som i parlamentet ska representera och slå ned folket. Just i våra dagar, då rådssystemet blivit arbetarklassens nya styrelseform, som fortsätter Kommunen, nu hade socialismens representanter glömt den praktiska erfarenheten och de konkreta lärorna av Paris-Kommunen och upprepade på nytt det gamla borgerliga pladdret om ”demokratin som sådan”. Kommunen var en icke-parlamentarisk institution. Dess betydelse bestod vidare däri, att den gjorde *försöket* att slå sönder och fullständigt förstöra den borgerliga statsapparaten, byråkratin, rätts-, krigs- och polisapparaten för att ersätta den med arbetarnas självförvaltande massorganisation, som icke känner avskiljandet av den lagstiftande från den utövande makten.

Ryska revolutionen.

Ryska riket har utvecklat sig ur de slaviska folkstammar, vilkas ekonomiska grundval var den kommunistiska bygemenskapen. Vid havskusterna satte sig främmande folk fast, så svenskar från Roslagen, vilka organiserade ryska riket och även i landet och folkets namn bevarade minnet av sin hembygd i östra svenska skärgården.

Även i Ryssland utbildade sig enväldet och feodalismen. Furstarna och de stora godsägarnas följe bestod av slavar. Böndernas livegenskap infördes först i nyare tid. Även efter den stora jordegendomens uppkomst var bönderna personligt fria. De kunde flytta vart de ville. Enär bondebyarnas befolkning ständigt ökades men bondejorden inte fick något större omfång, uppkom benägenheten för vandringar. Bönderna drog först till de rika jordägarna. Så slog de sig ned på de stora ytor herrelöst land, som fanns, och verkade där koloniserande. Det passade inte skatteindrivaren, därför att han inte så lätt kunde följa bönderna i dessa avlägsna trakter. Visserligen skulle de kvarblivna bönderna i bygemenskapen också häfta för deras skatter, som begett sig bort, men det var trots alla brutala åtgärder inte möjligt att driva in skatterna. Därför avskaffades böndernas fria flyttningsrätt. Detta skedde först på 1600-talet. Senare blev Ryssland mer och mer europeiserat. Det kostade pengar, och åter pressades mera gälder ur bönderna. Till den ändan tvangs de ännu djupare under ofrihetens ok. År 1792 utkom en kejsarlig förordning, att de livegna människorna och bönderna på godsen skulle anses utgöra en beståndsdel av godsägarens förmögenhet, vid vars avyttrande skulle, lika väl som vid avyttrandet av fast egendom, upprättas köpebrev och uttagas avgift till skattkammaren. Det kom ofta till bondeuppror. Den ryske bonden hade redan skakat på sina kedjor, när det ännu i städerna inte var och inte kunde vara tal om någon proletär rörelse. Men det lyckades honom inte att bryta sönder sina kedjor. Han måste på

sina skuldror bära de andra stånden: adel, prästerskap, köpmän. Ehuru bonden var livegen, förblev den kommunistiska bygemenskapen bestående. Fast så att den måste tjäna de härskande och blev ett stöd för enväldet. Det var lättare att pressa ut skatter och gälder ur byn än ur den enskilde. Bykommunismen upprätthölls därför på konstlat sätt tills den slutligen föll sönder på grund av den ekonomiska utvecklingen.

Ett tsarvälde fanns det i Ryssland sedan mitten av 1400-talet. Först härskade moskoviterna, på vilka i början av 1600-talet följde huset Romanov, som år 1917 definitivt sopades bort av den proletära revolutionen. Rysslands härskare har fört många erövringskrig; särskilt strävade de att skaffa sitt land tillräckligt med vägar till havet och därmed till världshandeln. Därför har de upprepade gånger fört krig mot Turkiet. I mitten av 1800-talet ägde Krimkriget rum, med ett ogynnsamt förlopp för de ryska makthavarna. De vart tvungna att införa reformer i sitt land. Framför allt krävde den ekonomiska utvecklingen, att livegenskapen avskaffades. Den föll år 1861. Bönderna ”befriades” och fick jord. En bonde utan jord hade inte varit något värdefullt skatteobjekt för staten, och därför fick han jord, men bara en liten remsa, för vilken han måste betala en hög lösen. ”Bondebefrielsen” skulle tjäna de stora jordägarnas förrikande och staten ville samtidigt också göra en god affär. Så blev de ”fria” bönderna ännu mera utsugna. Deras jordbruk blev omoderna och ur stånd att betala, alldenstund ägarna saknade medel att utrusta dem tekniskt. Befolkningens tillväxt ökade eländet och drev många till utvandring, vilken staten, som framför allt ville ha sina skatter, sökte hindra med förordningar. Och godsägarna måste ju också ha kvar sina utsagningsobjekt.

Bönderna drog till Sibirien, till städerna; de arbetade i binäringar och som vandrande arbetare. Någon vittutbredd industri fanns inte, som kunde tagit upp människoströmmen från landet. Därför satt bondeklassen kvar i sitt elände, den kunde icke åstadkomma de höga skatterna och gälderna. Dess strävan inriktades på mera jord och avskakande av de tunga skattebördorna. Så småningom utträngdes i Ryssland naturalhushållningen av penninghushållningen, vilket gav de maktägande anledning att alltmer pressa ut bönderna. Ännu en reform efter Krim-kriget var skapandet av semstvos, som var självförvaltande korporationer och framför allt skulle finansiellt lätta statens börda. De skulle indriva skatter för det lokala behovet, och alldenstund det på landsbygden var godsägarna, som hade semstvos i sina händer, så fick bönderna i mycket högre grad än dittills, medverka till skatterna.

Feodalism och envælde började emellertid även i Ryssland snart vackla. I städerna bildades så småningom ett revolutionärt lager, sammansatt av folk, som ej ville eller kunde få plats i stånden (adel, präster, köpmän). De rebellerade mot det härskande systemet, som de angrep med alla medel. Till dem sällade sig en del av den studerande ungdomen, som också betraktade som sin uppgift att öppna en gata åt den medborgerliga friheten. Även den utopiska socialismen fick sin entré i Ryssland. Dess huvudrepresentant var *Tsjernisjevskij*, som av en fal rättvisa dömdes till långvarigt straffarbete i Sibirien. Tsjernisjevskij befordrade kraftigt den gryende litterära rörelsen; senare studerades i Ryssland skrifter av Marx och Engels. Med industrins uppkomst och utbredning uppstod också en *proletär rörelse*, på vars mark den ryska socialdemokratin växte upp. Eftersom det inte fanns någon pressfrihet, ingen förenings- och församlingsrätt, ingen strejkrätt, måste hemliga organisationer skapas, vilka framför allt hade att pro-producera och sprida den revolutionära litteraturen. Våldiga mängder material hämtades också på mångahanda vägar från utlandet. En årtionde- lång, seg kamp, som krävde många offer, fördes mot tsarismen. Det var hjältomodiga strider, som utkämpades med det härskande systemet. Störtas kunde det emellertid först då proletariatet i massor reste sig mot enväldet och småbönderna gjorde gemensam sak med industriarbetarna. Liksom i andra länder var också i Ryssland revolutionärt sinnade borgare revolutionens förtrupp, men huvudarbetet utfördes av arbetare och fattiga bön-

der, och de leddes av *socialister* som stod på marxismens grund.

År 1896 utbröt i Petersburg en textilarbetarstrejk. Det var den första stora proletärt revolutionära rörelsen. 30,000 arbetare deltog i den. Från den tiden kan Ryssland anteckna många jättestrejker. Eftersom proletariatet inte hade till sitt förfogande de bekanta politiska kampmedel, som i västmakterna sedan lång tid kommit till användning, måste mass-strejken tillgripas. Den visade sig också vara ett mycket verksamt kampmedel för erövring av politiska rättigheter. I samband med strejkerna ägde också väldiga gatudemonstrationerna rum, vilka likaledes var ett medel att förbereda revolutionen. Ehuru tsarismen gjorde allt för att undertrycka dessa rörelser, antog de allt större omfattning. Den tyska halvabsolutismen kom de ryska makthavarna till hjälp. Över Tysklands gräns smugglades massor av skrifter in i Ryssland. Tyska regeringen försökte hindra detta. År 1903 häktades tyska medborgare i Ost-Preussen och år 1904 åtalades ett antal personer, nästan allesammans socialdemokrater, för smädelse av tsaren, högförräderi mot ryska riket och hemlig sammansvärjning. Åtalet gjorde fullständigt fiasko, men klassrättvisan konstruerade upp "hemlig sammansvärjning" och en del av de anklagade ådömdes fängelsestraff. Under den tid, då denna process ägde rum i Königsberg, avgick för övrigt hela berg av revolutionär litteratur till Ryssland. Feodalismen och enväldet kunde inte längre ens räddas genom preussiska domare.

År 1904 invecklades den ryska imperialismen i ett krig med den japanska imperialismen i Ost-Asien. Den ryska militarismen led svåra nederlag; i rikets inre tilltog jäsningen, och för att lugna massorna ställde regeringen i december 1904 i utsikt några reformer. Då kom händelserna den 22 januari 1905. Arbetare i Petersburg gick med hustrur och barn i ett väldigt tåg till tsaren för att till honom överlämna en petition, vari de bönföll honom om rättfärdighet och skydd. De skildrade, hur de var utarmade, undertryckta, tyngda av outhärdligt arbete, hur de var icke människor utan slavar, som tigande måste bära sitt öde. De hade länge lidit tysta och ändå störtades de allt djupare i armodets, rättslöshetens och okunnighetens träsk. Despotism och godtycke hotade att kväva dem, och de vore nära att förgås. De ägde inte krafter att uthärda längre. Sitt arbete hade de *inställt* och förklarat för sina arbetsherrar att de inte ämnade ta upp det innan deras krav vore uppfyllda. Deras första bön vore den, att deras företagare skulle tillsammans med dem rådslå om deras nödläge, men det hade avslagits. Den rätten hade de fråntagits under förevändning, att den vore lagstridig. Som olagligt hade man också förklarat kravet att minska arbetsdagen till åtta timmar, införa kollektiv- och minimilöner, hänsynsfull läkarbehandling och sådan hygien på arbetsplatserna, att arbetarna åtminstone kunde arbeta där. Tsaren bönfölls att ta sig an arbetarna och ge dem deras människorättigheter. Som botemedel anbefalldes valet av en konstituant på den allmänna, hemliga, direkta och lika rösträttens grund. I denna andra gick också de enskilda krav, som framställdes i petitionen. Jämte demokratiska rättigheter och arbetarskydd krävdes också upphävandet av böndernas inlösningsräntor och jordens så småningom skeende övergång i böndernas händer. Till sist förklarade petitionärerna, att alla vägar vore stängda för dem och de visste inte vart de skulle vända sig. De såg framför sig endast två vägar: vägen till frihet och lycka eller till döden. Om tsaren anvisade dem den ena av de två, så skulle de utan motsägelse följa den, om det också vore vägen till döden. De vore beredda att offra livet för sitt fattiga, av bekymmer och smärtor tyngda fosterland.

Ledare för denna demonstration var prästen *Gapon*, som underhöll förbindelser med polisen och senare påstod att han haft det enbart i arbetarnas intresse. År 1906 blev han mördad. Regeringen lät skjuta på de fredliga demonstranterna och anstifta ett fruktansvärt blodbad. Den trodde sig därmed bäst kväva rörelsen, som ännu inte alls var socialdemokratisk. Motsatsen inträffade. En strejkrörelse uppkom. Man krävde krigets inställande, konstituanten, monarkiens avskaffande och republiken. Den 14 maj 1905 ägde i Ost-Asien sjöslaget vid Tsusjima rum, vari ryska flottan förintades. När nederlaget vart bekant i Ryssland, bröt jäsningen ut i vida lager av befolkningen.

På krigsfartyget Potemkin i Svarta havet gjorde matroserna myteri, vilket inte vart utan inflytande på folket. Den revolutionära rörelsen sträckte sig till vida lager av bönderna, järnvägsmännen, tjänstemännen, lärarna, läkarna. De maktägande trodde sig kunna dämpa vågorna genom en vallag till riksduman, utfärdad den 6 augusti, vilken emellertid uteslöt proletariatet från rösträtten. Detta tände först på allvar den revolutionära elden. I september uppstod en jättestrejk i Moskva, till vilken järnvägsmännen i oktober anslöt sig. Det var en politisk mass-strejk. Den krävde lika rösträtt, pressfrihet, förenings- och församlingsrätt. Nu inträdde också borgarklassen i rörelsen. Teknici, ämbetsmän, bankmän, apotekare, advokater, domare strejkade likaledes, och en del av kapitalisterna sympatiserade med rörelsen. De hoppades givetvis genom den komma till makten politiskt. Denna strejk var den första ryska revolutionens höjdpunkt, och under den uppstod också *arbetarråden*. I Petersburg bildades arbetarombudens råd, vilket sammanträdde för första gången den 26 oktober och uppfordrade arbetarna att gå ut i mass-strejk. Fyra dagar senare kunde det konstatera, att dess proklamation hade haft full framgång. Ledare för denna rörelse var den ryska socialdemokratin. Enväldet vacklade; det såg sig tvunget att göra folket medgivanden, och så uppstod oktobermanifestet, vari regeringen förklarade, att den skänkte folket orubbliga grundlagar till politisk frihet och medborgarrättigheter på basis av den personliga okränkbarheten, samvetsfrihet, yttrande-, tryck-, förenings- och församlingsfrihet samt upptog till deltagande i dumavalen de folklager, som enligt den föregående vallagen inte hade någon rösträtt. Regeringen lovade också garantera duman konstitutionella rättigheter. Dagarna efteråt förklarades strejken avslutad, den hade avtvungit de maktavande viktiga rättigheter. Revolutionen var emellertid ingalunda avslutad. Den övergick till den illa avlönade och behandlade militären, och bönderna försökte avskudda sig de stora jordägarnas välde.

Omedelbart efter de demokratiska rättigheternas proklamerande organiserade regeringen kontrarevolutionen. Den gav "de svarta hundradena", det okunniga trasproletariatet, i uppdrag att företa pogromer. I talrika städer kom det till blodiga excesser; polis och militär inte bara tolererade dem utan medverkade t. o. m. själva. Socialdemokratin kunde självklart inte nöja sig bara med de demokratiska rättigheterna, den måste också söka vinna ekonomiska framgångar. Dess första mål var *åttatimmarsdagen*. Men proletariatet var inte starkt nog att tillkämpa sig den, ty nu hade det inte bara de gamla maktägarna, utan också hela bourgeoisin emot sig. Åttatimmarsdagen dekreterades, men därmed var den ännu inte erövrad. Det kämpades våldsamt för den. Kampen förde icke till proletariatets seger. För dumavalen hade en stor del av socialdemokratin intet intresse. Den eftersträvade *proletariatets diktatur* och avböjde parlamentarismen. Och dock hade valrörelsen varit ett utomordentligt medel att upplysa och organisera massorna. Det socialistiska proletariatet överskattade den gången sin kraft och underskattade motståndaren, som ännu alltjämt hade väldiga maktmedel till sitt förfogande. Så följde decemberstrejken, som i Moskva vidgade sig till väpnat uppror. Målet var regeringens störtande. Men strejkrörelsen var inte längre så allmän som i oktober, särskilt var järnvägsmännens strejk inte effektiv nog. Trafiken mellan Moskva och Petersburg avbröts icke, så regeringen kunde kasta trupper mot Moskva, där arbetarna kämpade på barrikader mot militären. Det revolutionära proletariatet besegrades och den segerrika kontrarevolutionen skred genast till straffexekutioner. Särskilt blev talrika strejkande järnvägsmän skjutna. Den första duman anbefalldes befolkningen att vägra staten skatterna. I sin nöd vände sig regeringen till Frankrikes republikanska bourgeoisin och denna lånade tsaren pengar mot höga räntor. Detta räddade tsarismen. Soldaterna betalades lite bättre, och därmed var det värsta missnöjet bland dem avvärjt. Nu kunde regeringen våga sig på att på det brutalaste sätt ta itu med den revolutionära befolkningen. År 1906 är de blodiga straffexpeditionernas år. Överallt arbetade krigsrätterna och talrika avrättningar företogs. Fängelserna fylldes, och med den första duman gjordes processen kort. Den satt bara sjuttiofyra dagar, så jagades den åt alla håll. Den krävde konstitutionella rättigheter och uppträdde för en

storslagen agrarreform till böndernas förmån. Feodalism och byråkrati såg sig hotade och tillgrip därför upplösningen. Bonderevolter följde på första dumans skingrande, ty bönderna hade hoppats på reformer och när de såg, att parlamentet, som ville ta sig an dem, sopades bort, bröt stormen lös på landsbygden. Men den var inte allmän, och regeringen slog ned den i blod. Vid valen till andra duman använde den medel för att få ihop en tjänstvillig korporation. Detta lyckades inte och så upplöstes då snart också andra duman. Mot den socialdemokratiska fraktionen anhängiggjordes en högförräderiprocess. Fraktionen anklagades för att ha agiterat i armén och skapat en organisation inom denna. Medlemmarna dömdes till tukthus och fästningsfängelse. För tredje duman utfärdades en ny vallag. Genom en statskupp avskaffades den rösträtt, som den 30 oktober 1905 hade proklamerats, och en reaktionär lag sattes i stället. Man ville ha vald en дума efter reaktionens hjärta, och till den ändan försämrades rösträtten för bönder och proletärer, ja, berövades t. o. m. helt vissa lager. Ännu i årtal rasade kontrarevolutionen. Revolutionärer avrättades i tusental. På landsbygden undertrycktes Med våld all frihetsrörelse. Storgodsägare hetsade regeringen på de fattiga bönderna, alldeles särskilt utmärkte sig häri de baltiska baronerna, som tog blodig hämnd på bondebefolkningen.

Den första revolutionen hade väl starkt skakat men icke avskaffat det ryska enväldet. De revolutionära krafterna hade inte varit starka nog att ge det dödsstöten. Väl hade borgardömet velat komma till rodet, men proletariatets ekonomiska krav var motbudande och därför stannade det på halva vägen. Därtill kom, att inte heller socialdemokratin, revolutionens förtrupp, bildade någon enhetsfront. Partiet var splittrat: majoriteten var emot parlamentarismen och för proletariatets diktatur, minoriteten deltog i dumavalen och fick också en rad mandat. Men även om partiet gått fram enigt och slutet, hade man lika lite kunnat vinna en fullständig seger över tsarismen. Största delen av befolkningen bestod av bönder, och de måste bära upp revolutionen, ifall den skulle kunna fullständigt avskaffa den gamla regimen. Så långt var hade bönderna ännu inte kommit; särskilt var bondesönerna, som fullgjorde sin värnplikt, ännu inte till sitt flertal för revolutionen, varför tsarismen kunde stödja sig på dem. Men utvecklingen stod inte stilla. I städerna uppstod en facklig rörelse, och den hemliga propagandan sträckte sig också ut över landsbygden. Förarbetena för den andra revolutionen påbörjades ännu medan kontrarevolutionen rasade som värst, och hade inte världskriget kommit så hade säkert den andra revolutionen brutit ut, ty feodalism och envælde kunde inte längre hålla sig i Ryssland. Bönderna krävde i sin nöd allt mer stormande mera jord. Vad regeringen företog av agrarreformer var fullständigt otillräckligt. Så bröt också allt starkare industrialismen fram, och den måste undanröja det äldre produktionsättets författning. Proletariatet på industriplatserna lät sig inte längre förslavas. En ny tid måste komma också för Ryssland. Mitt under världskriget utbröt *den andra revolutionen*, den sopade grundligt rent i feodalismens och enväldets stall och när proletariatet kom till väldet började det genast förarbetet för den socialistiska hushållningen.

Efter rysk-japanska kriget hade stora kapital tillflutit Ryssland från England, Frankrike och Tyskland. Imperialisterna i dessa länder betraktade Ryssland som ett lämpligt utsugningsobjekt. Här fanns råmaterial och billiga arbetskrafter, och därför kunde det internationella kapitalet här producera såväl för den ryska marknaden som för världsmarknaden. Det ryska industrikapitalet tog efter det utländska och den ryska bourgeoisin råkade mer och mer in på imperialismens väg, där den sammanträffade med den rovgiriga absolutismen. Världskriget drabbade såväl proletariatet som bönderna synnerligen svårt. De måste rekrytera härarna, som blödde på slagfälten. Hemma kom nöden, och dyrtiden tilltog., Allt detta måste väcka förbittring, vilken stegrade sig ju längre kriget varade. Jäsningen sträckte sig till de bredaste folklager, till proletärerna, småbönderna och även militären. Så skapades en gynnsam jordmån för den andra revolutionen, och den vann en lätt seger över enväldet och feodalismen, då den utbröt i mars 1917. En jättestrej

uppstod i Petrograd och efter de första striderna gick militären över till folket. Några dagar senare segrade också revolutionen i Moskva. Ehuru proletariatet hade utfört huvudarbetet, kunde dock *bourgeoisin* överta regeringen, och denna bildades av en kommitté dumarepresentanter. Men proletariatet var på sin vakt. Genast upprättades *arbetar- och soldatråd* (sovjet), och de bägge korporationerna sammanträdde till gemensamt rådslag. Bourgeoisins utskott kunde hålla sig endast genom att ge proletariatet medgivanden. För den kapitalistiska borgarklassen hade revolutionen inte alls kommit önskad. Den trodde sig nu med proletärens och böndernas hjälp kunna rycka till sig den politiska makten. Sedan hoppades den lättare kunna förverkliga sina imperialistiska planer. En amnesti utfärdades, de politiska fångarna från Sibirien kom hem, de andras fängelser öppnades. Den som var i landsflykt kunde återvända till Ryssland. Åsiktsfrihet och pressfrihet infördes, liksom förenings-, församlings- och strejkrätt. Soldaterna fick samma rättigheter som andra medborgare. Även den lika rösträtten för stat och kommun proklamerades. Först avböjde arbetar- och soldatrådet att inträda i regeringen. Det ville bara utöva en kontroll och driva på regeringen. Hur föga bourgeoisin tänkte på att skapa en verklig folkstat, framgår av att regeringen inte ens kunde fås att införa republiken. Tsarens bror, Mikail Aleksandrovitj, skulle bli monark. Arbetar- och soldatrådets utskott inlade emellertid energisk protest och Mikail måste abdikera. Förhandlingar var också inledda med engelska regeringen om att transportera tsaren, som måste abdikera, till England. Även detta förhindrade arbetarrådet, varpå Nikolaj II häktades. Arbetarrådet tog därpå ett avgörande steg för freden, det gick i breschen för *en allmän fred utan annekationer och skadestånd*. Ehuru detta inte alls passade bourgeois-regeringen, såg den sig tvungen att den 9 april erkänna detta fredsprogram. Men så lätt uppgav den inte spelet. Den ville i själva verket inte avstå från sina imperialistiska mål, och därför avvek utrikesministerns förklaringar och krigsministerns arméorder väsentligt från provisoriska regeringens officiella krigspolitik. De misstroga proletäerna råkade i jäsning, och när utrikesministern lät förstå, att regeringen inte vore hågad att ingå på någon fred utan annekationer, kom det till massdemonstrationer och strejker. Regering och arbetarråd sammanträdde och regeringen måste offentligt förklara, att den höll fast vid sin proklamation av den 9 april. Krigs- och utrikesministrarna måste avgå ur regeringen, i stället inträdde några av arbetar- och soldatrådets medlemmar i denna. Yttersta socialistiska vänstern hade anbefallt bildandet av en rent socialistisk ministär och proklamerandet av *proletariatets diktatur*. Men man kunde inte få majoriteten med på det. Under tiden satte sig rådssystemet fast i hela Ryssland såväl som också i armén. I städerna, i byarna, i varje regemente fanns sovjets. Och majoritets-socialisterna, bolsjevikerna, var för att råden skulle överta den politiska makten, men ännu stod inte proletariatets majoritet bakom dem och därför kunde de inte ta denna makt. Tack vare minoritets-socialisternas — mensjevikernas — och småborgardömet fega uppträdande kom det i stället till en tillfällig seger för kontrarevolutionen, bakom vilken bourgeoisin stod. Dess ledare var *Kerenskij*, en representant för det småborgar- och bondeparti, som under marsrevolutionen hade svingat sig upp och som kallat sig socialist-revolutionärt. Av denne utvecklade sig en diktator, som emellertid inte var något annat än ett verktyg för den imperialistiska bourgeoisin. Soldaterna fördes ännu en gång — i juli 1917 — till en offensiv emot de tyska trupperna. Kerenskij förklarade i sin arméorder bl. a.:

”Fosterlandet är i fara, en katastrof hotar friheten och revolutionen. Det är på tiden, att armén gör sin plikt. Eder segervane överbefälhavare är av den mening, att varje dag vi dröjer förstärker fienden och att en enda avgörande dag kan komma hans planer på skam. Därför uppfordrar jag eder i fullt medvetande om mitt ansvar mot fosterlandet och i folkets och provisoriska regeringens namn att skrida till angrepp.”

Efter framgångar i början misslyckades offensiven, som var ett slag emot revolutionen. Den ryska imperialismen kunde inte förverkliga sitt mål, och snart råkade också regeringen i en svår situation. Det arbetande folket, som ville freden, insåg mer och mer, att det måste blöda och för-

blöda för bourgeoisins planer. Harmen växte och regeringen ansåg det rådligast att flytta sitt säte från Petrograd till Moskva. En stark fredsströmning gick genom folket och armén, de bredaste folklager var trötta på kriget. De fylkade sig därför kring de beslutsamt revolutionära bolsjevikernas fana, vilka gick i breschen för en fred utan annektioner och skadestånd på grundval av folkens självbestämmanderätt. Alltmer insåg proletärerna och småbönderna, att de var de enda sanna fredsvännerna, att endast de kunde ge folket fred, frihet och bröd. Den 7 november erövrade bolsjevikerna Petrograd och den 11 november Moskva samt tog den politiska makten, understödda av småbönderna och soldaterna. Kontrarevolutionära generaler försökte föra trupperna emot det revolutionära proletariatet, men alla anslag mot den proletära revolutionen slogs tillbaka av dennas röda garden. *Proletariatets diktatur* upprättades och trogna sina grundsatser försökte bolsjevikerna först ge folket freden. De vände sig till alla krigförande, och när västmakterna avslög att inträda i förhandlingar, förklarade sig den proletära regeringen beredd att sluta en separatfred med centralmakterna. Därpå inleddes förhandlingarna i Brest-Litovsk, där ryska regeringens representanter med stor beslutsamhet uppträdde för en fred utan skadestånd och annektioner på grundval av folkens självbestämmanderätt. Den tyska imperialismen höll emellertid på en brutal våldsfred, som skulle garantera den väldet över stora områden av Ryssland. Rysslands ombud vägrade underteckna ett sådant fredsfördrag, men förklarade kriget avslutat. Därpå gick emellertid icke de tyska maktägande med. De anföll på nytt Ryssland med krig, ett rent rov- och plundringståg. Nu tvangs de ryska regeringsrepresentanterna att underteckna fredsföredraget. Längre dröjde det dock inte förrän rövarfredens fördrag av sig självt annullerades genom händelserna i Tyskland.

De senaste fem årens händelser är för välbekanta att behöva skildras. När denna andra svenska upplaga tryckes, har Sovjet-makten ägt bestånd i 11 år och står nu stödd på sin armé, segrare över en hel värld av fiender, som en allt starkare maktfaktor i ett Europa, där de besegrade centralmakterna fullständigt slagits till marken och de segrande ententemakterna står inför fullständig finansiell bankrutt, liksom hela den europeiska kapitalismen allt fortare rusar mot sin undergång. Tyvärr har socialdemokratins inflytande över Europas arbetarmassor, vilket inflytande skamligt förrätt de centraleuropeiska revolutionerna, utlämnat hela arbetarklassen till en allt brutalare borgerligt-kapitalistisk reaktion, i vissa land som Italien, Ungern m. fl. utvecklade till blodigaste vita terror, men den av de revolutionära arbetarpartierna bildade Kommunistiska Internationalens arbete på en *enhetsfront* av alla ärliga revolutionära arbetarelement börjar redan bära frukt i en allt starkare anslutning, varmed också hoppet återvänder för de av borgare och socialdemokrater nedtryckta massorna. Ententens upplösning i samband med Ruhr-ockupationen januari 1923 inleder en ny fas av den europeiska historien, som allt klarare understryker vissheten om kapitalismens undergång och proletariatets kommande seger. Men den segern kommer inte som stekta sparvar. Den fordrar kamp, hänsynslös och välorganiserad kamp. I den kampen är Sovjet-Ryssland den stora ledaren, mänsklighetens och kulturens kämpe.